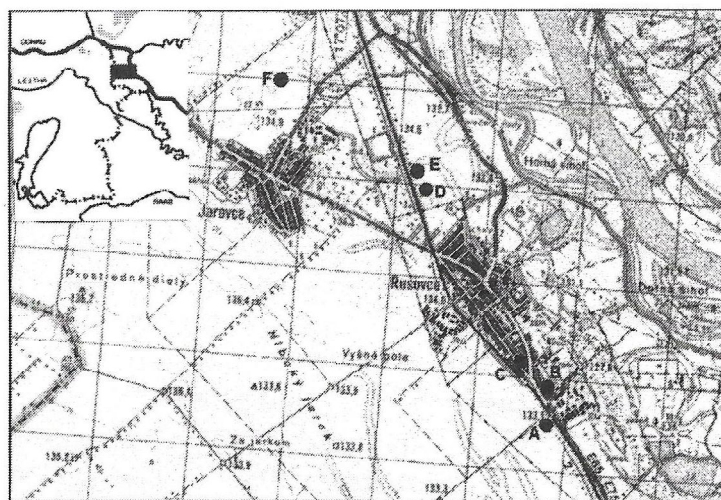

SÍDLISKO ZO STREDNEJ DOBY BRONZOVEJ V BRATISLAVE-RUSOVCIACH

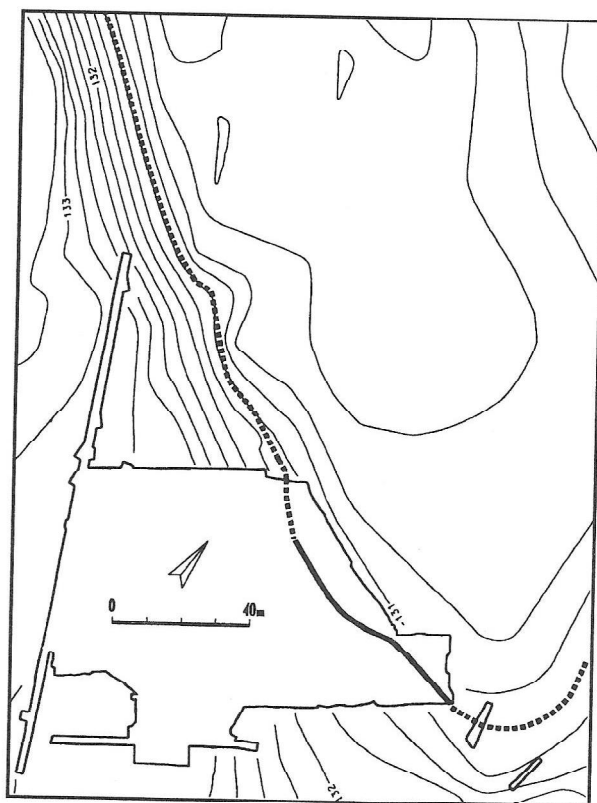
JURAJ BARTÍK

Obec Rusovce tvorí rovnako ako Petržalka, Jarovce a Čunovo mestskú časť Bratislavy. Ich územie má ale v porovnaní so zvyšnou časťou západného Slovenska jedinečné postavenie. Geograficky totiž patrí k severozápadnej časti Malej uhorskej nížiny, ktorú od západného Slovenska oddeľuje tok rieky Dunaj. Zadunajská časť Bratislavy bola v praveku súčasťou užšieho regiónu, v súčasnosti rozdeleného do troch štátov. Zo severu a východu ho ohraničuje tok Dunaja, prípadne jeho Mošonského ramena, zo západu Neziderské jazero, Hundsheimské a Litavské vrchy, z juhu rieka Rába a rozsiahle močiare. Jeho stredom preteká rieka Litava (obr. 1).

Pre uvedené územie je v staršej dobe bronzovej charakteristické osídlenie nositeľov wieselburgskej kultúry (Kalicz 1982, Abb. 9). Strednú dobu bronzovú zastupujú na rozdiel od staršej a mladšej doby bronzovej prevažne ojedinelé hroby, keramické depoty a náhodné nálezy (Ohrenberger 1953, 37, Ilon 1999, 253). Sídlišká a hroby z mladšej doby bronzovej sú v regióne a v jeho bezprostrednom susedstve doložené už od konca 19. storočia. I keď sa pre ich časové a kultúrne označenie používa rôzna terminológia (Kemenczei 1990, 207, Helgert 1995, 209), nálezy na oboch stranách maďarsko-rakúskej hranice dobre doku-

Obr. 1 Bratislava-Jarovce, Bratislava-Rusovce, osídlenie z doby bronzovej

Obr. 2 Bratislava-Rusovce, odkrytá plocha. Hrubá čiara – okraj zaniknutého riečneho ramena

mentujú kultúrnu jednotu. Na niektorých mladobronzových lokalitách sa vyskytol i materiál z predchádzajúceho obdobia (Patek 1968, Taf. 48: 9, Mithay – Bottyán 1940, 174, Mayer 1995, 643, 652), ktorý naznačuje možnosť lokálneho vývoja od neskorého stupňa mohylovej kultúry po raný stupeň popolnicových polí.

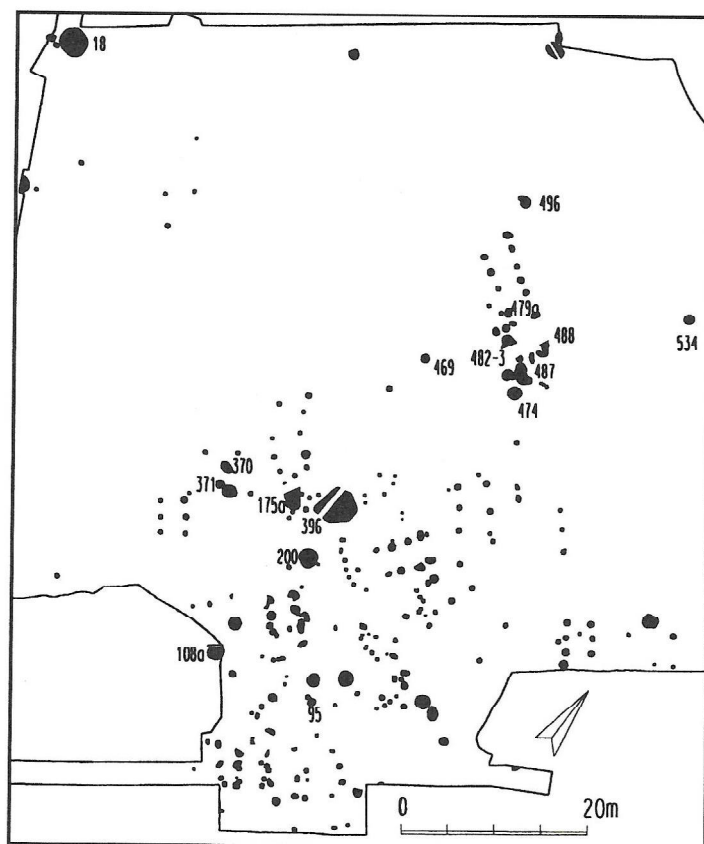
Až do záveru 20. storočia neboli zo slovenskej časti uvedeného územia známe žiadne nálezy zo strednej a mladšej doby bronzovej (Pichlerová 2001, 28). V roku 1998 sa vďaka sledovaniu výkopových prác na Kováčovej ulici v Bratislave-Rusovcach (obr 1: C) podarilo zachrániť hromadný nález bronzových predmetov z prelomu stupňov BD–HA1 (Schmidtová – Baxa – Paulík 2002, 277). O obraz o osídlení zadunajskej časti Bratislavy zásadným spôsobom rozšírili výsledky systematických zberov I. Bazovského a jeho spolupracovníkov, ktorí tu identifikovali štyri polohy (1: A, D–F) s nálezmi nevýraznej keramiky a bronzov (obr. 22) zo strednej a mladšej doby bronzovej (Bazovský 1998, 25). V súčasnosti registrujeme v oblasti Jaroviec a Rusoviec už šesť polôh s nálezmi z týchto období. Zdá sa však, že v skutočnosti sa jedná len o tri rozsiahle sídliskové areály tvoriace 5 km dlhú líniu, ktorú od súčasného toku rieky Dunaj oddeľuje 1,5–2,5 km široké, občas zaplavované územie (obr. 1: A–F). Predpokladáme, že pri výbere miesta pre sídliská uprednostnili v dobe bronzovej mierne prevýšenie oproti okolitému terénu, ktoré dostatočne chránilo pred záplavami. Na uvedenej vyvýšenine podlhovastého tvaru sa nachádzajú aj súčasné obce Jarovce a Rusovce.

Obr. 3 Bratislava-Rusovce. Plán hlavnej časti odkrytej plochy

V roku 1998 začala v Bratislave-Rusovciach „Za parkom kaštieľa“ výstavba rodinných domov (obr. 1: B). Polohu môžeme charakterizovať ako okraj vyššie spomenutej vyvýšiny tiahnucej sa smerom sever – juh, s miernou odchýlkou na severozápad – juhovýchod. Na severnej strane ju obtekalo dunajské rameno tvoriace okraj riečnej nivy (obr. 2). Koryto zaniknutého riečného ramena sa v kontrolných rezoch prejavilo ako zvrstvenie tmavších a svetlejších ílov kombinovaných so štrkom, siahajúce až do hĺbky 2 m od súčasného povrchu. Vďaka keramickým črepom v spodnej časti naplavenín predpokladáme, že v dobe bronzovej bolo funkčné. Dobu zániku riečného ramena ohraničuje polozemnica, ktorú vo vrcholnom stredoveku zahĺbili do jeho výplne. Predstihový záchranný výskum SNM-Archeologického múzea sa uskutočnil v dvoch etapách. V prvej (r. 1998), sa pracovalo metódou zisťovacích sond 2,5 m širokých. Na základe dosiahnutých výsledkov nasledoval v druhej etape (r. 1999) plošný odkryv. Na preskúmanej ploche (temer 7000 m²) sa zistilo osídlenie z doby bronzovej, laténskej, rímskej, sťahovania národov a stredoveku (Bazovský 2000a, 30, Bazovský 2000b, 91, Bazovský – Bartík 2000, 22). V príspevku predkladáme informáciu o osídlení lokality v dobe bronzovej.

Z časových i finančných dôvodov sa pri výskume museli použiť mechanizmy. Povrchovú vrstvu s novovekými navážkami a stavebnými zvyškami, ako aj pochovanú ornici odstránil do hĺbky 40–60 cm buldozér. Asi 20 cm hrubú vrstvu pod orniciou odkrýval plochou

Obr. 4 Bratislava-Rusovce. Objekty z doby bronzovej

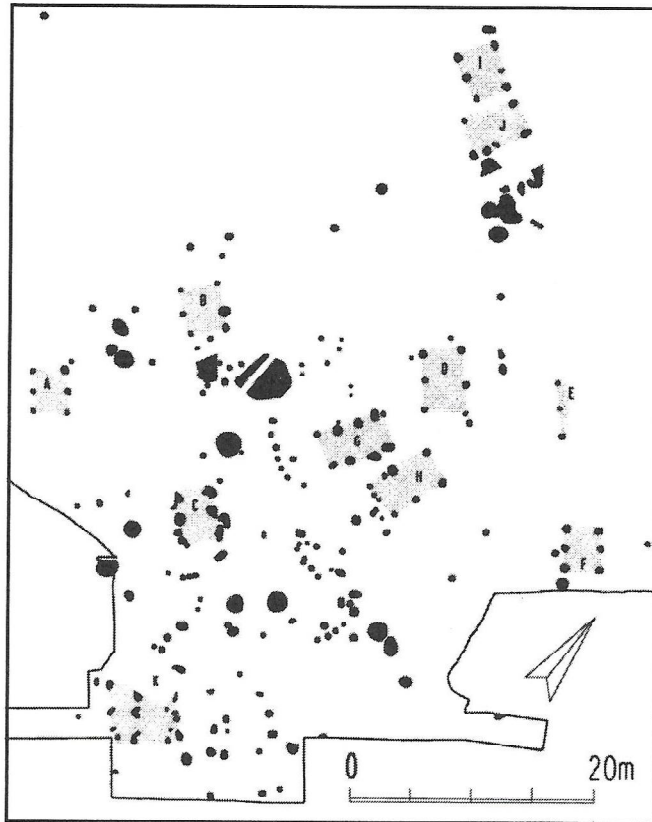
lyžicou, až po pieskové a štrkové podložie mechanizmus UDS. V tejto vrstve sa pri mechanickom začistení získali ojedinelé keramické črepy z nádob, fragment bronzového kosáka a dva kamenné artefakty (obr. 21: 3, 5–6). Skupina keramiky, približne zo stredu skúmanej plochy, pochádza z menšieho objektu nedosahujúceho po podložie (obr. 21: 1–7).

Zahĺbené objekty sa podarilo identifikovať až na svetlom pieskovom podloží. Z hľadiska ich datovania je dôležité, že tie z doby bronzovej sa od mladších odlišovali svetlohnedou farbou výplne. Uvedeným spôsobom sa spoľahlivo odlišili porušenia z doby laténskej, rímskej, sťahovania národov a stredoveku. Ďalšie početné výkopy súviseli s parkovou úpravou priestoru v závere 19. storočia (obr. 3). Objekty z doby bronzovej a nálezy z vrstvy boli roztrúsené po celej skúmanej ploche, koncentrovali sa však v jej najvyššie položenej časti (obr. 4).

Sídliskové jamy

Na základe rozmerov, tvaru ústia, hĺbky a prierezu umožňujú rozdelenie do dvoch skupín:

- päť hlbokých jám kruhového pôdorysu má prierez vaku (obr. 9: 95), presýpacích hodín (obr. 9: 108a) alebo obráteného lievika (obr. 9: 371, 469). Ich hĺbka dosahuje od 0,5 m po

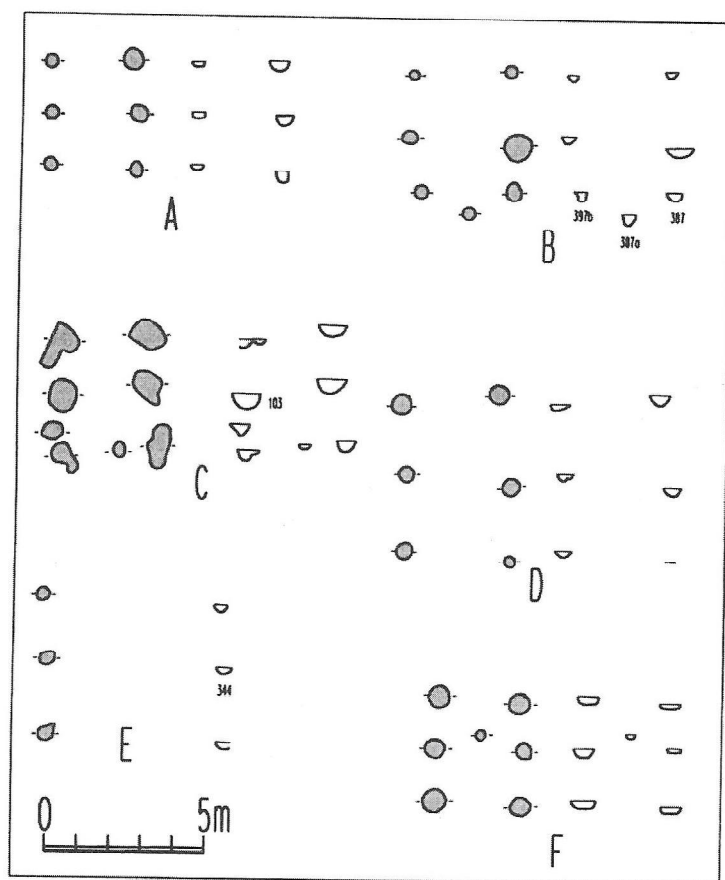
Obr. 5 Bratislava-Rusovce. Objekty z doby bronzovej a predpokladané pôdorysy stavieb

0,8 m. S prihliadnutím na odstránenú ornícu a vrstvu pod ňou odhadujeme, že objem najmenej bol približne 0,7 m², najväčšej 2,4 m². Podobné jamy sa bežne vyskytujú v pravekých aj mladších osadách, dobu bronzovú nevynímajúc. Väčšinou bývajú považované za zásobnice na skladovanie obilia (Točík 1964, 16);

- zvyšných 35 sídliskových jám tvorí z hľadiska tvaru, prierezu i rozmerov značne heterogénnu skupinu. V porovnaní s predchádzajúcimi majú rozmernejšie ústie a menšiu hĺbku (obr. 9: 487, 479a, 488, 370, 10: 175a, 200, 474, 496, 482–483). U najväčších (obr. 10: 396) sa dá predpokladať, že pôvodne slúžili na ťažbu hlíny. Zvrstvenie a nálezy zo zásypu svedčia o tom, že jamy z oboch skupín slúžili druhotne na ukladanie odpadu.

Kolové jamy

Väčšina z 230 objektov má kruhové alebo oválne ústie a miskovitý prierez. Nechýbajú však ani jamy zo stupňovitým prierezom (obr. 7: 307) alebo s plochým dnom (obr. 6: 387b). Osobitnú skupinu predstavujú kolové jamy stavieb C a K (obr. 6: C, 8: K), ktorých rozmanité tvary a prierezy sú dôsledkom superpozícií z doby bronzovej. Na lokalite sa v kolových jamách z doby bronzovej nepodarilo identifikovať žiadne zvrstvenie, ani stopy drevených kolov. Ich zásyp bol až na sekundárne zásahy z mladších období osídlenia lokality homo-

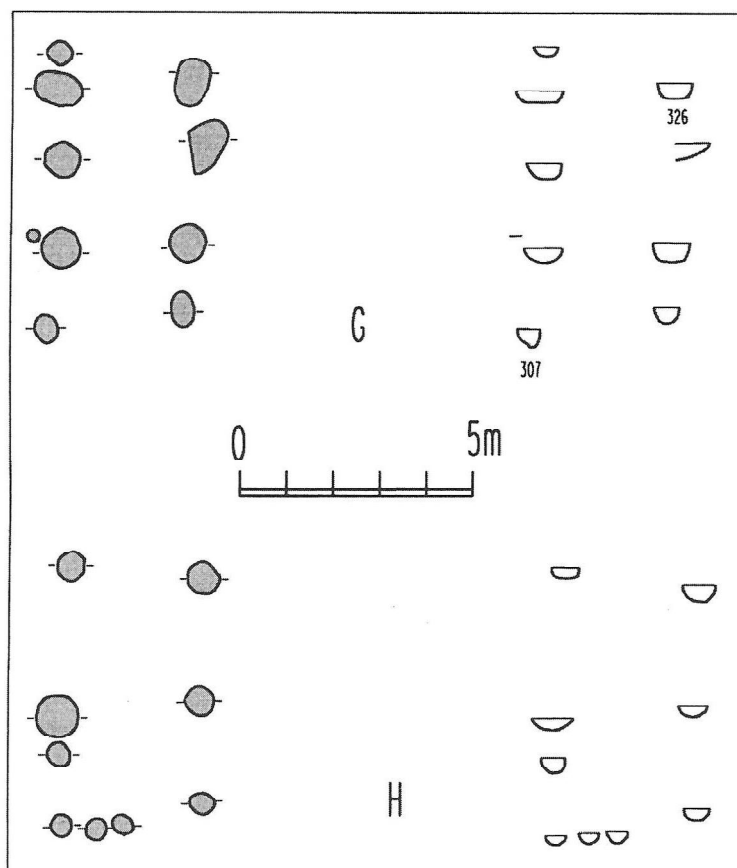

Obr. 6 Bratislava-Rusovce. Pôdorysy kolových stavieb A-F

gény. Do podlažia boli zahĺbené 10–35 cm. Vzhľadom k hrúbke ornice a vrstvy pod ňou predpokladáme, že pôvodne museli byť o 35–45 cm hlbšie. Drevené stĺpy boli do jám zapustené a zafixované hlinou, bez použitia kameňov, nie zarážané.

Koncentrácie kolových jám – pôdorysy domov

Zo stavieb v Bratislave-Rusovciach sa zachovali len jamy po stĺpoch, ktoré tvorili nosnú časť stien a krovu. Pri identifikácii ich zoskupení sme vychádzali z analogických obdĺžnikovitých pôdorysov nadzemných stavieb doby bronzovej, nachádzaných na území presahujúcom strednú Európu. Steny chát na našej lokalite tvorili línie stĺpov s rôznym odstupom. U tých, v ktorých sú umiestnené symetricky v oboch radoch (môžeme predpokladať, že sa zachovali v úplnosti), dosahuje vzdialenosť medzi stredmi zvislých stĺpov dlhších stien od 1,5 m (obr. 6: A,F) po 3 m (obr.6: D). Spôsob vyplnenia priestoru medzi nimi nálezové situácie neobjasňujú. Do úvahy pripadajú horizontálne brvná či tyče pripevnené do žliabkov vysekaných v nosných stĺpoch, hustý výplet konármi či rákosom (lokalita sa nachádzala pri ramene Dunaja) alebo kombinácia oboch možností. I isté radenie menších kolových jám

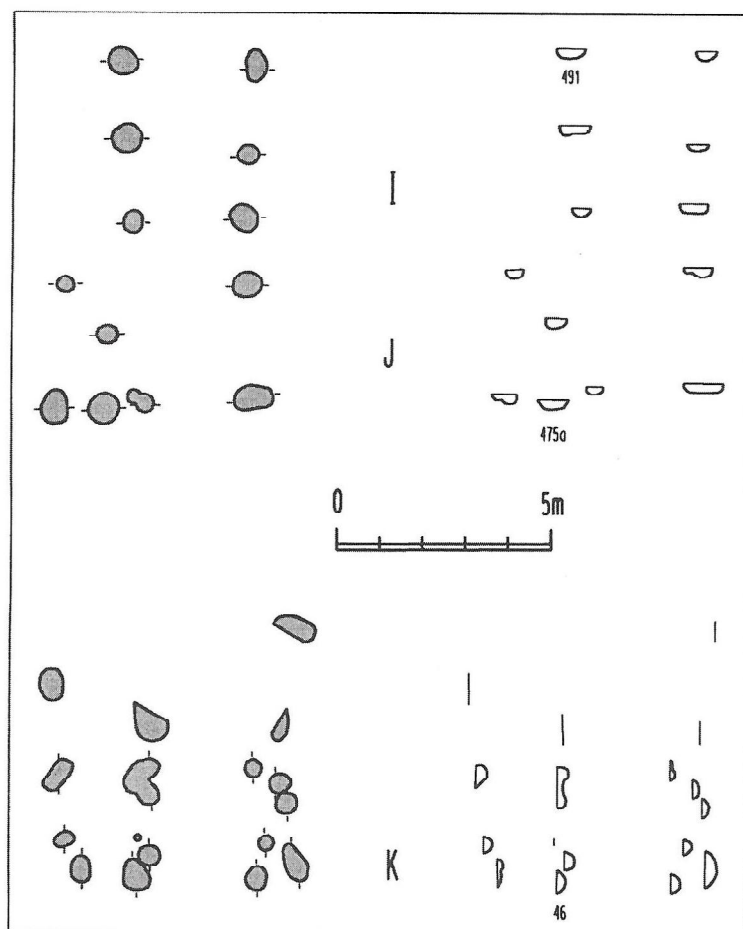

Obr. 7 Bratislava-Rusovce. Pôdorysy kolových stavieb G–H

v jednej zo stien stavby H (obr. 7: H), poukazuje skôr na výplet. Pri obidvoch možných spôsoboch riešenia výplne stien slúžila na utesnenie škár a omietnutie mazanica. Jej fragmenty z objektu č. 95 boli nanesené na guľatine (obr. 12: 7–8), ďalší pôvodne prilepený na plochom, drsnom podklade je z prednej časti starostlivo vyhladený, pričom nízky reliéf vytvára oválny útvar (obr. 12: 1). Predpokladáme, že mazanica s reliéfnou výzdobou bola súčasťou väčšieho celku s výzdobnou alebo inou funkciou.

Z odkrytých systémov rovnobežne orientovaných radov kolových jám sa dá s väčšou – menšou pravdepodobnosťou identifikovať 11 pôdorysov nadzemných stavieb a ich častí, ktoré rozdeľujeme do troch skupín:

- jednotnou orientáciou v smere SZ–JV sa vyčleňuje skupina siedmich konštrukčne identických zoskupení (obr. 6: A–F, 8: I);
- tri ďalšie pôdorysy (obr. 7: G–H, 8: J) majú inú orientáciu. Stavby v uvedených skupinách sa navzájom odlišujú aj počtom kolových jám v radoch;
- ani k jednej z uvedených skupín nepatria tri približne rovnobežné línie kolových jám v južnej časti odkrytej plochy (obr. 8: K). Ich neobvyklá hustota a prekrývanie (niektoré

Obr. 8 Bratislava-Rusovce. Pôdorysy kolových stavieb I-K

jamy sú zdvojené) je podľa nášho názoru dôsledkom rozsiahlej opravy alebo opätovného vybudovania novej chaty na mieste staršej, zaniknutej. Rovnaké vysvetlenie sa týka aj ncobvyklých kolových jám stavby C.

Pri pokuse rekonštruovať pôdorysy chát, na základe odkrytých systémov jám nesmie-
me zabudnúť, že dôsledkom opakovaného osídlenia a až do súčasnosti prebiehajúceho
poľnohospodárskeho využívania pôdy je strata tých plytko zahĺbených. Príkladom je neú-
plná stavba E, o ktorej predpokladáme, že jej severovýchodnú stenu zničil v 19. storočí
výkop (obr. 6: E). Podobných situácií je však na odkrytej ploche viac, napríklad trojica
kolových jám juhozápadne od stavieb A a C mohla tvoriť stenu domu rovnako orientova-
ného ako stavby G, H, J (obr. 5).

Pôdorysy pozostávajúce z dvoch radov kolových jám nepoukazujú na spôsob zastreše-
nia. Jamy medzi nimi, v ktorých mohol stáť stĺp nesúci hrebeň dvojspádovej strechy, sa
vyskytli v zvyškoch troch stavieb (obr. 6: C, F, 8: J). Podobne sa dá interpretovať aj kolová
jama z vonkajšej strany domu B (obr. 6: B). Všetky sú ale umiestnené asymetricky, len na

jednej strane obdĺžnikovitých stavieb a problém chýbania nosných častí striech neriešia. U zvyšných chat rovnakej konštrukcie sa jamy po stĺpoch, ktoré mohli niesť hrebeň strechy nezachovali.

Deväť pôdorysov (A–D, F, G–J) sa prekvapivo zhoduje rozmermi i konštrukciou, odlišujúcou sa len počtom kolov v radoch. Najpočetnejšie sú zastúpené chaty, ktorých dve steny tvoria trojice kolových jám. Zhodné stavby nájdeme na mnohých lokalitách z mladšej doby bronzovej, nechýbajú na moravskom sídlisku v Lovčičkách a na zhruba súčasnom sídlisku Zedau v Sasku-Anhaltsku s počtom 28 exemplárov prevládajú (Říhovský 1982, 13, Horst 1985, 45). Iný charakter má koncentrácia kolových jám K na južnej časti odkrytej plochy v Bratislave-Rusovciach (obr. 8: K). Zdá sa, že stavba väčších rozmerov pozostávala z dvoch radov stĺpov tvoriacich opornú časť stien a tretieho medzi nimi, nesúceho hrebeň strechy. Jej rekonštrukciu však spochybňuje príliš veľký počet kolových jám, ako aj zničenie severozápadnej časti pôdorysu zahĺbeným objektom z doby laténskej.

Línie kolových jám vymedzujú obdĺžnikovité priestory s plochou od 9 m² (obr. 6: A,F) po 16,5 m² (obr. 6: D). Jednopriestorové domy uvedených rozmerov stačili na ochranu pred nepriaznivým počasím a chladom, na nočný odpočinok, snád' i na priestorovo nenáročné remeselné aktivity. Pretože stavby sú zachytené pod úrovňou niekdajších podláh, nemáme poznatky o ich vnútorných zariadeniach (dlážky, drevené plošiny, pece, ohniská, roztieracie kamene, tkáčske stavy), ktoré sa na niektorých lokalitách zachovali (Harding 2000, 42).

Nálezy

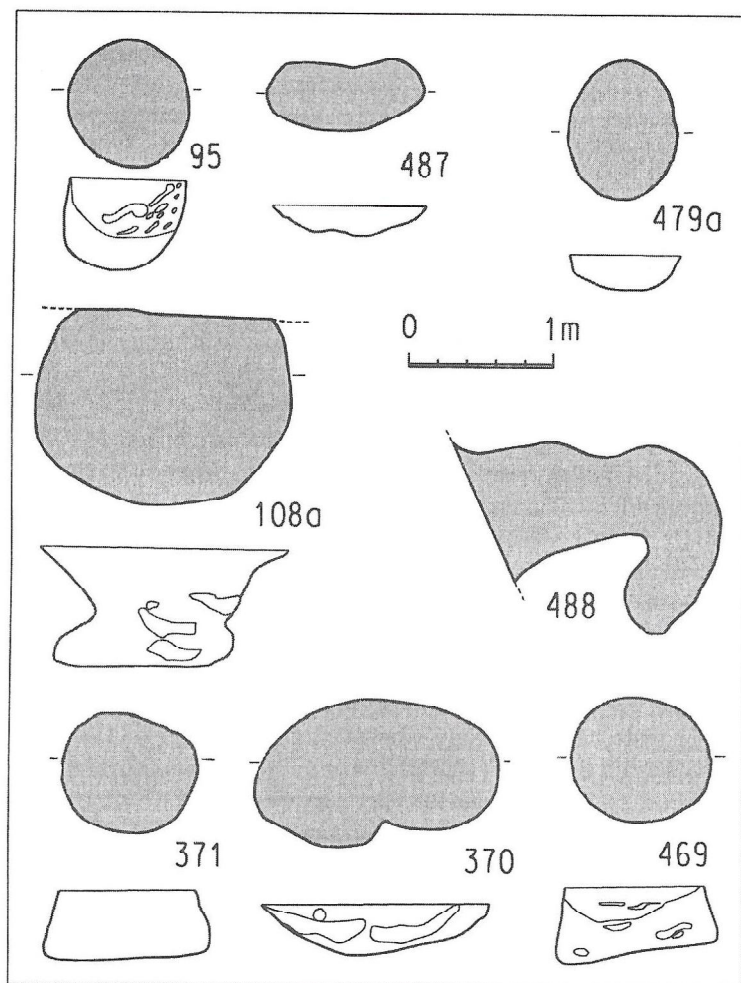
Vzhľadom k veľkosti odkrytej plochy a počtu preskúmaných sídliskových objektov, pochádza z lokality málo nálezov z doby bronzovej. Okrem fragmentu bronzového kosáka (obr. 21: 3), pozostávajú z keramiky, úlomkov mazanice, zvieracích kostí a kamenných artefaktov. Vo väčšej časti sídliskových jám sa vyskytli len ojedinelé nevýrazné črepy z doby bronzovej. Tie z bohatších zahĺbených objektov zastupujú šálky, amfory, misy i zásobnice (obr. 11–21). Zaujímavý je kruhový podstavec zdobený rytými šikmými líniami, pôvodne stojaci na štyroch nôžkach (obr. 18: 7). Z druhej polohy pochádza kamenný brúsik zo stredovým žliabkom a vyhladený plochý kameň s lievikovitým vyhlbením (obr. 21: 5–6).

Časové zaradenie sídliska

Kvôli chýbajúcim kovovým artefaktom sa časové zaradenie osídlenia v Bratislave-Rusovciach musí opierať o súbory keramických nádob a ich úlomkov. Z tých však len časť dovoľuje konkrétnejšie zaradenie ako doba bronzová či pravek.

Rozmerná amfóra s hrdlom odsadeným od stlačeného tela z objektu č. 370 (obr. 15: 2) je tvarom známym z maďarovskej, veteřovskej aj severopanónskej kultúry (Dušek 1960, Taf. 6: 2, Točík 1964, 20, Tihelka 1960, 46), ktorý v modifikovanej podobe, často zdobený rytím nachádzame aj v starších stupňoch mohylových kultúr (Benkovsky-Pivovarová 1991, Taf. 31: 116–1, 41: 12, Stuchlík 1992, Abb. 22: 9, Ilon, 1999, Taf. 6: 1). Nádoba z objektu č. 370 má charakter keramiky zo záveru staršej doby bronzovej.

Črepy zdobené pšeničným vpichom (obr. 18: 14, 19: 8), ako aj ďalšie keramické tvary zo sídliskovej jamy č. 534 sú charakteristické pre mohylové kultúry. Podobné časové postavenie má obsah jám č. 18 (obr. 11), 95 (obr. 12), 108a (obr. 13: 1–4, 10) a 396 (obr. 14: 9–24). Ich datovanie v rámci stupňovitého delenia mohylových kultúr naráža na nízky počet a nevyraznosť zastúpených keramických tvarov, medzi ktorými však nenachádzame typické pre

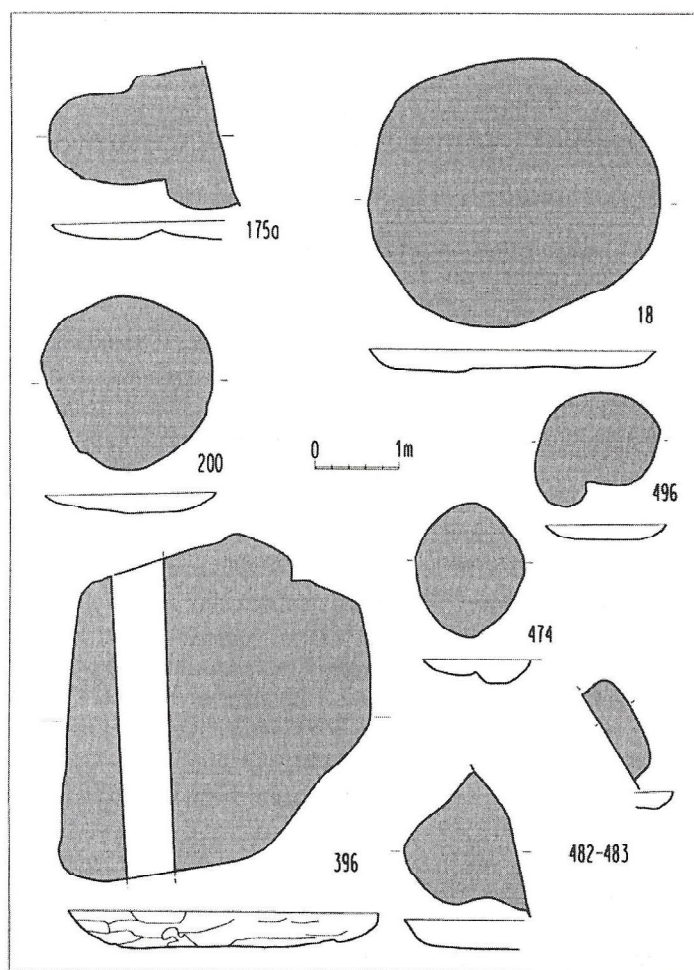

Obr. 9 Bratislava-Rusovce, Sídliškové jamy

popolnicové polia. V jamách č. 175a, 200, 371 a 479a sú zastúpené nádoby a výzdobné prvky mohylových kultúr (obr. 13: 7) i kultúry popolnicových polí (obr. 13: 8, 14: 1–2, 15: 10, 17: 3, 5, 8). Mladobronzový charakter má v nich aj tuhovanie povrchu časti tenkostennej keramiky.

V ďalších sídliskových jamách č. 469 (obr. 16), 482 (obr. 17: 11–17) a 488 (obr. 18: 1–5) síce nie sú zastúpené tvary a výzdobné prvky vhodné pre konkrétnejšie datovanie, celkovým charakterom však zodpovedajú vyššie uvedeným obdobiam.

Súbory keramiky zo sídliskových jam v Bratislave-Rusovciach dovoľujú len rámcové chronologické závery: najstarším, osamotene stojacim dokladom osídlenia lokality je sídlisková jama č. 370 s amforou, ktorá pravdepodobne patrí na záver staršej doby bronzovej. Vzhľadom k datovaniu viacerých kultúrnych jam do strednej a na prelom strednej a počiatok mladšej doby bronzovej predpokladáme nepretržené osídlenie lokality v mladšom a nesko-

Obr. 10 Bratislava-Rusovce. Sídliškové jamy

rom stupni mohylovej kultúry, pretrvávajúce až po počiatok kultúry popolnicových polí. Pretože hromadný nález bronzov z prelomu stupňov BD/HA1 sa našiel vo vzdialenosti 250–300 m, na skúmanej ploche sa dalo očakávať aj osídlenie čakanskej kultúry. Keramické tvary a prvky výzdoby charakteristické pre čakanskú kultúru (ústia mís a horné časti výdutí amfor a džbánov zdobené hranením, strechovito profilované uchá) sa však v nálezoch z výskumu nevyskytujú.

Datovanie pôdorysov jednotlivých domov vychádza predovšetkým z nálezov v jamách pre stĺpy. Z 86 kolových jám patriacich k 11 stavbám sa v 39 našli keramické črepy a úlomky mazanice. I keď jamy s nálezmi nechýbajú v žiadnom z identifikovaných pôdorysov, len časť úlomkov keramiky z nich možno zaradiť rámcovo do doby bronzovej (obr. 20: 8–16, 21: 2). Ostatné drobné fragmenty sú z bližšie nedatovanej pravekej keramiky. Výnimku

predstavuje kolová jama č. 326 patriaca k stavbe G, z ktorej pochádzajú črepy zo šálky a amfory (obr. 21: 1, 4). Čiastočne rekonštruované nádoby majú charakter mlado-mohylovej keramiky, avšak práve tak nemôžeme vylúčiť ich príslušnosť k ranému stupňu popolnicových polí. Pre datovanie všetkých pôdorysov kolových stavieb do doby bronzovej je nemenej dôležitá absencia nálezov z mladších období v zásypoch kolových jám.

Usporiadanie domov a sídliskových jám

Dve chaty v Bratislave-Rusovciach vybuďovali s tak malým odstupom, že ich severné steny tvoria priamu líniu (obr. 8: I–J). Vzájomné postavenie budov v pravom uhle naznačuje, že nejde o náhodu, ale o zámerné zoskupenie do sídliskovej jednotky. Ucelené skupiny domov – dvorce – sú od staršej doby železnej štandardnou súčasťou sídlisk. Pretože ich prvé formy sa vyskytli už skôr – v knovízskej a velatickej kultúre (Beneš 1987, 231, Říhový 1982, 38), zoskupenie dvoch chát do dvorca neprekvapuje.

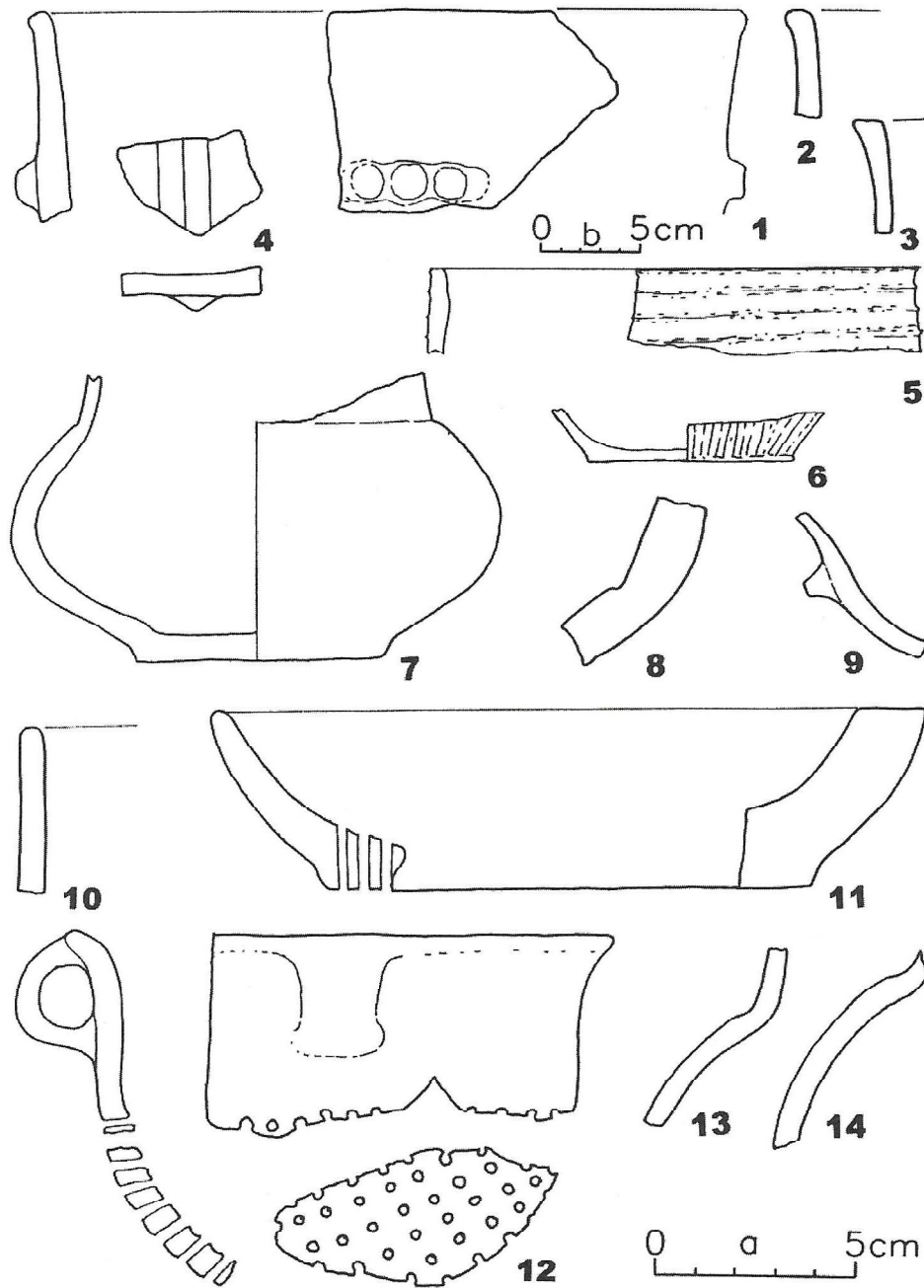
Na základe orientácie odlišujeme v Bratislave-Rusovciach dve skupiny stavieb:

- Osem chát (A–F, I, K) má rovnakú orientáciu a s jednou výnimkou (K) aj podobné rozmery a konštrukciu (obr. 4–5). I keď u rozptýlených domov nie je namieste hovoriť o plánovitej zástavbe a ani datovanie nedovoľuje bezpečné vyjadrenie o súčasnosti či následnosti nemožno poprieť, že ich stavitelia dodržali isté pravidlá, prinajmenšom odstup (7–20 m) a jednotnú orientáciu k svctovým stranám. Dôvodom dodržania odstupu nebola len ochrana pred požiarom, ale aj získanie priestoru medzi stavbami. Predovšetkým na ňom, nie v rozmerovo malých domoch prebiehal každodenný život obyvateľov osady. Pre produkciu obilnín tento priestor nepostačoval, skôr slúžil na pestovanie doplnkových úžitkových plodín, ohrady pre hospodárske zvieratá a na remeselnícku produkciu. Premyslené členenie priestoru medzi domami naznačujú tiež tri zoskupenia sídliskových jám a hliníkov, nachádzajúce sa medzi stavbami A–B, B–C–G, ako aj východne od stavby J (obr. 4–5).
- Tri zvyšné chaty (G–H, J) majú inú orientáciu a pravidlo odstupu nedodržujú. Ani v ich prípade však nedošlo k porušeniu s inými domami (obr. 4–5). Pokiaľ objekt J tvoril sídliskovú jednotku so stavbou I, o 90 stupňov obrátenou, určiť vzťah stavieb G–H k zvyšným, inak orientovaným, je problém. Do úvahy pripadá odlišná, možno hospodárska funkcia, ale aj časová následnosť. Tú nemôžeme vylúčiť u všetkých domov v Bratislave-Rusovciach, už kvôli datovaniu keramiky zo sídliska (záver staršej, koniec strednej, až počiatok mladšej doby bronzovej), ako aj oprave, respektíve opätovnému vybudovaniu dvoch z nich (obr. 6: C, 8: K).

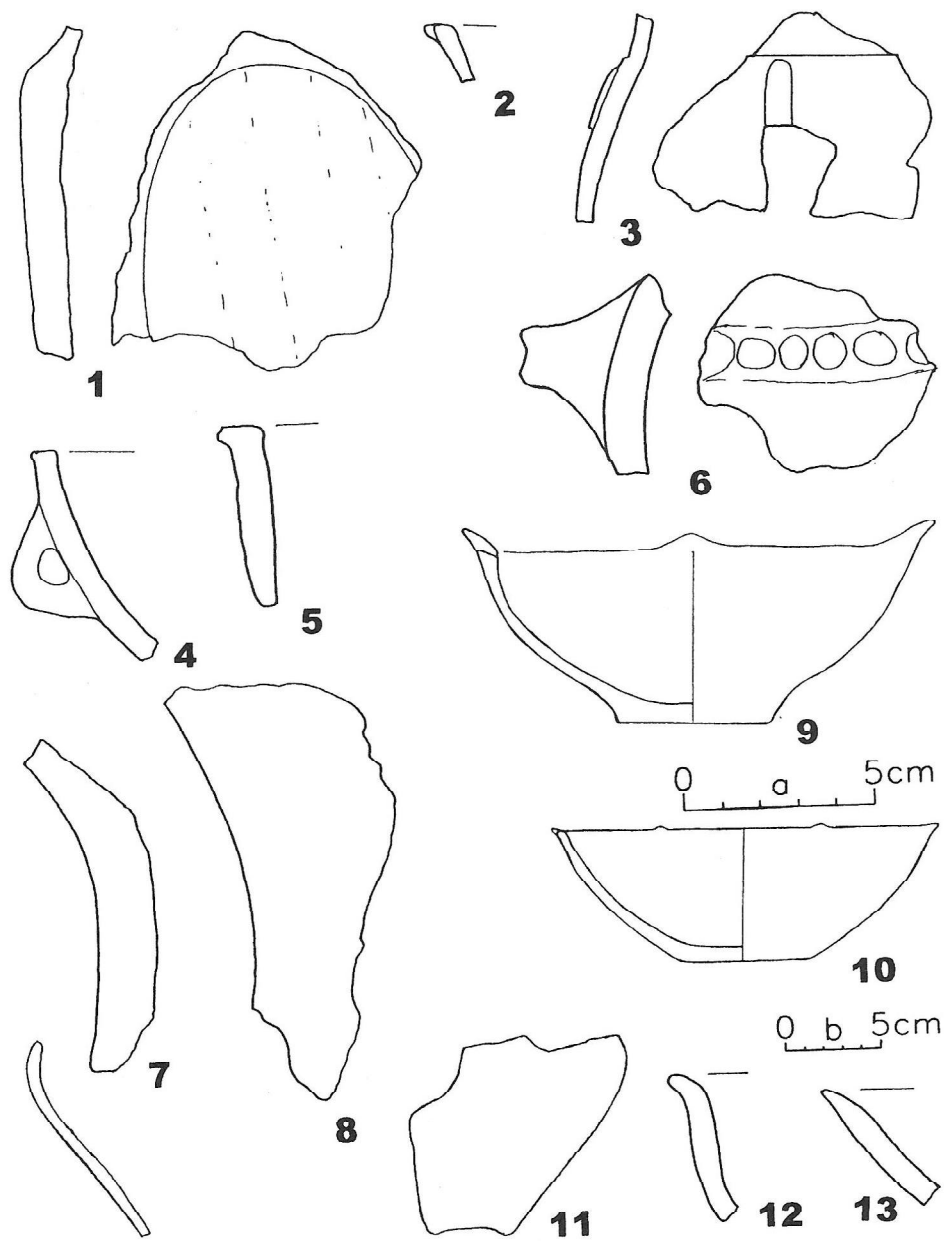
V priestore medzi domami sa odkryli kolové jamy a ich systémy, ktoré k nim nepatria. Nemusia byť súčasťou ďalších neidentifikovaných, ale aj nenáročných hospodárskych objektov (ustajnenie pre zvieratá, provizórne prístrešky, nadzemné sýpky), plotov a pod. (obr. 4–5).

Skúmanie sídlisk z doby bronzovej patrí na Slovensku od päťdesiatych rokov k prioritám archeologického výskumu, orientovalo sa však na opevnené osady zo staršej doby bronzovej. Poznanie štruktúry osád nositeľov mohylových kultúr a kultúr stredodunajských popolnicových polí je kvôli nedostatku zistených pôdorysov obydľí minimálne (Furmánek – Veliačik – Vladár 1999, 127).

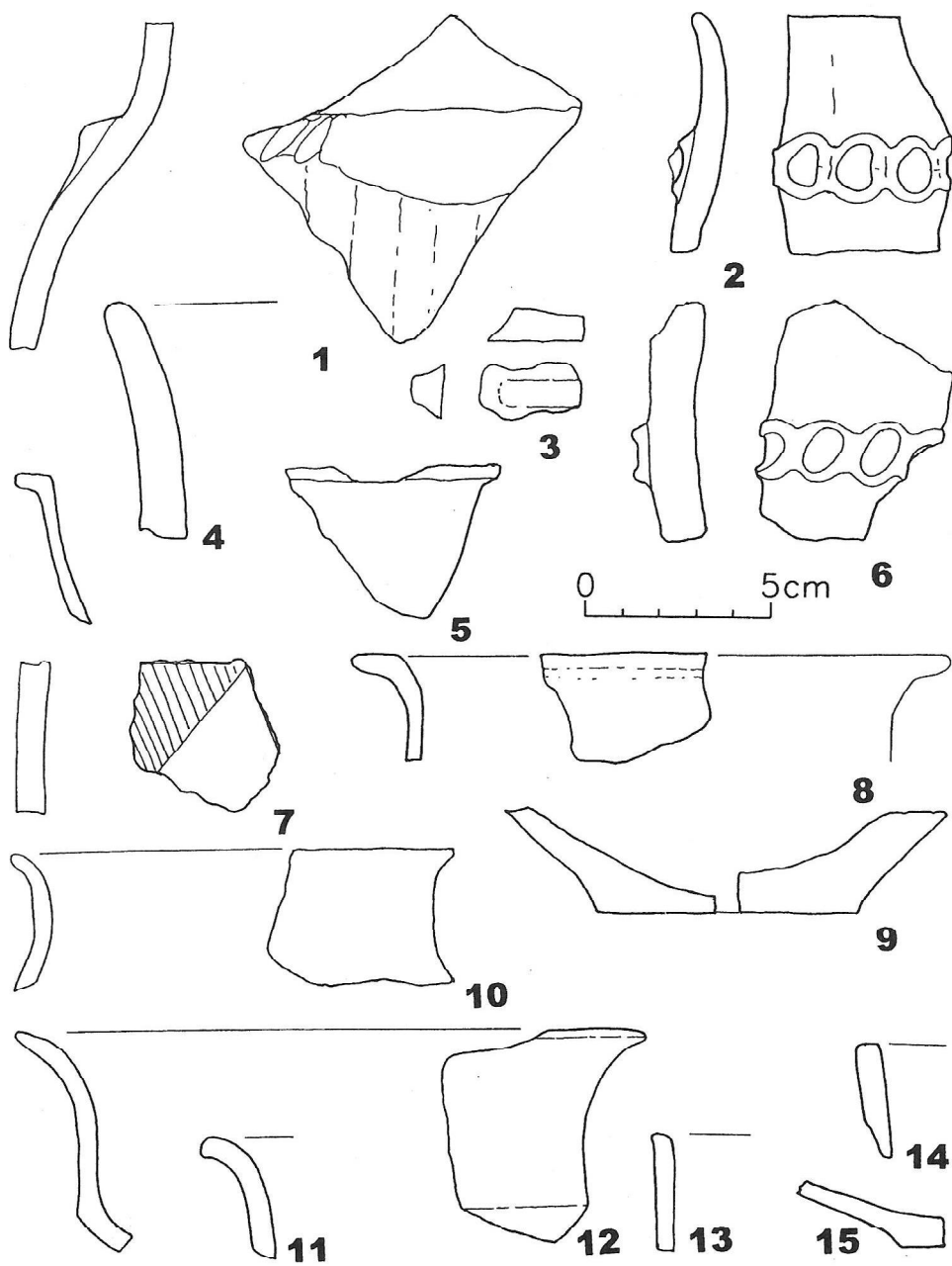
O rozsahu nášho sídliska v Bratislave-Rusovciach vieme len toľko, že s výnimkou severovýchodného okraja ohraničeného zaniknutým riečnym ramenom, na ostatných stranách

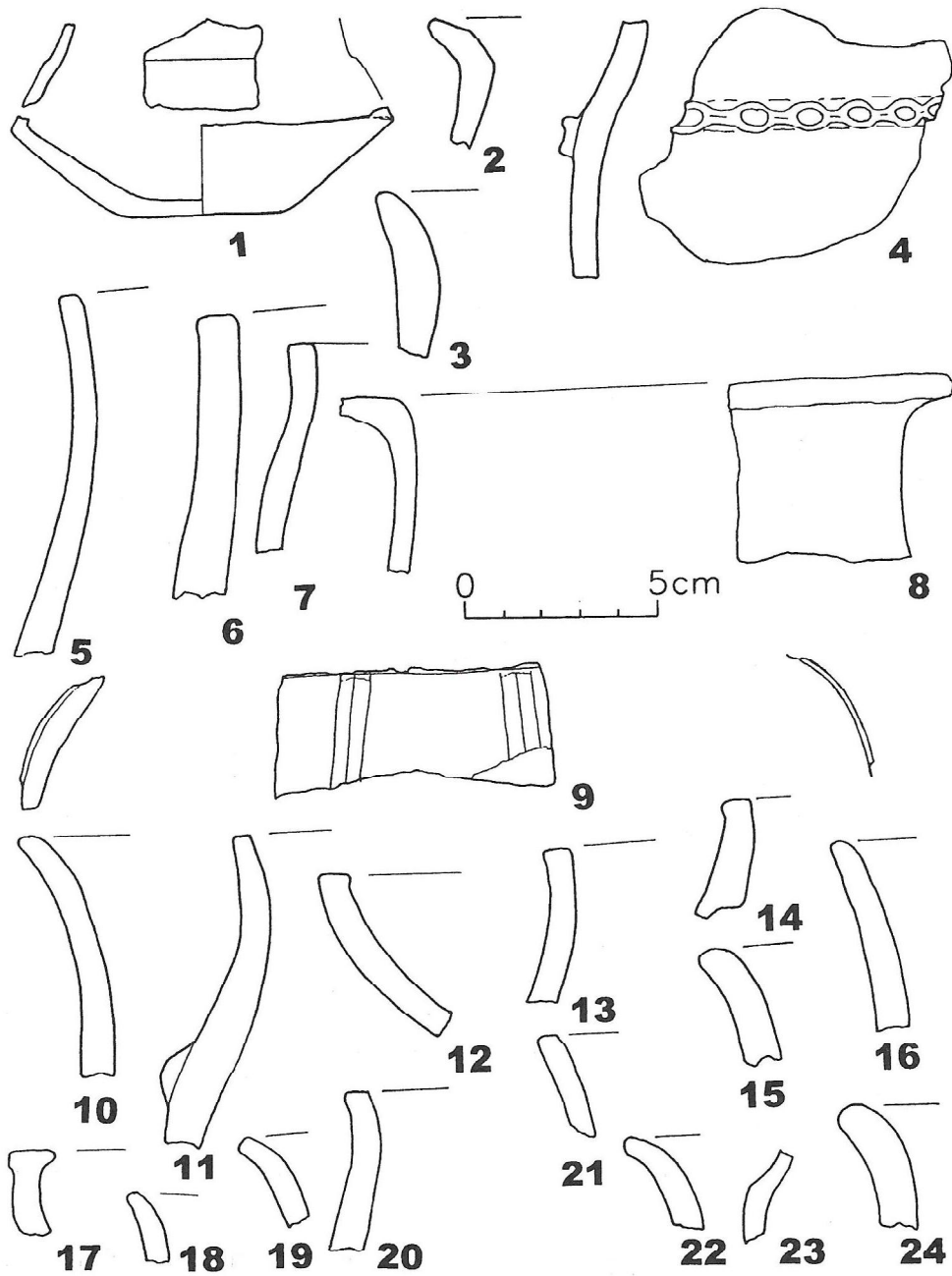
Obr. 11 Bratislava-Rusovce. 1-14, objekt č. 18, mierka a: 1-4, 7-14, mierka b: 5-6

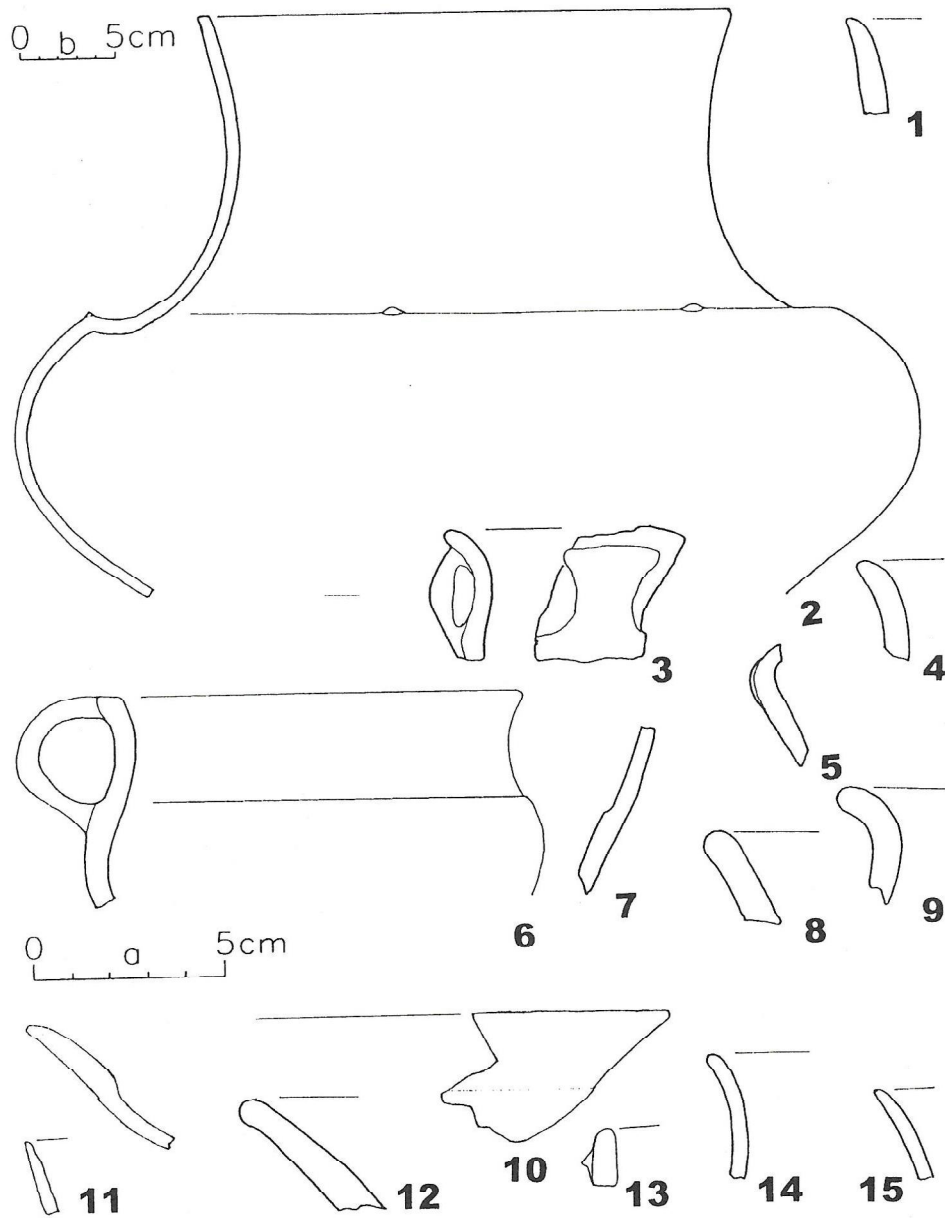
Obr. 12 Bratislava-Rusovce. 1-13, objekt č. 95, mierka a: 1-8, 12-13, mierka b: 9-11

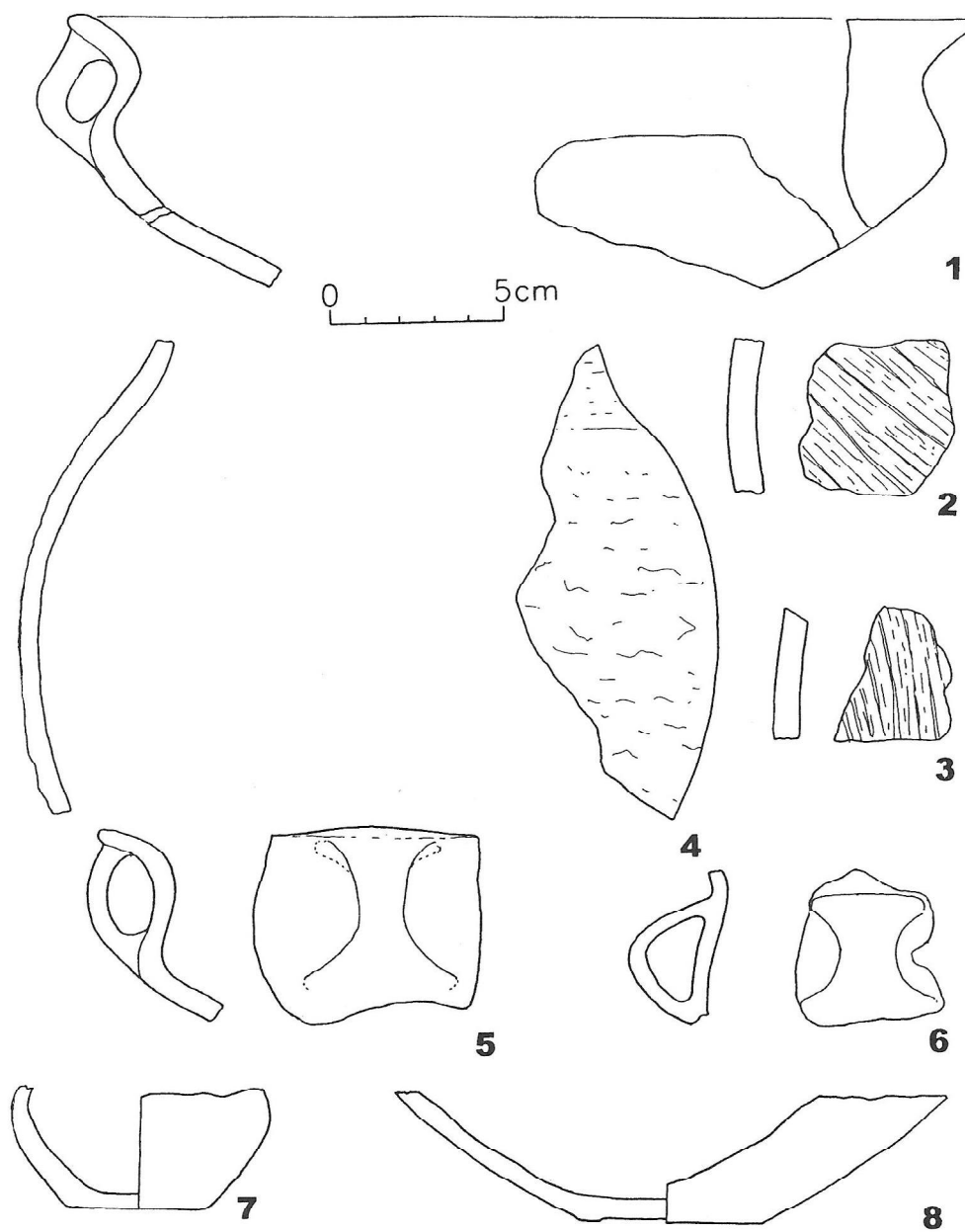
Obr. 13 Bratislava-Rusovce. 1-4, 10, objekt č. 108a, 5 9, 11-15, objekt č. 175a

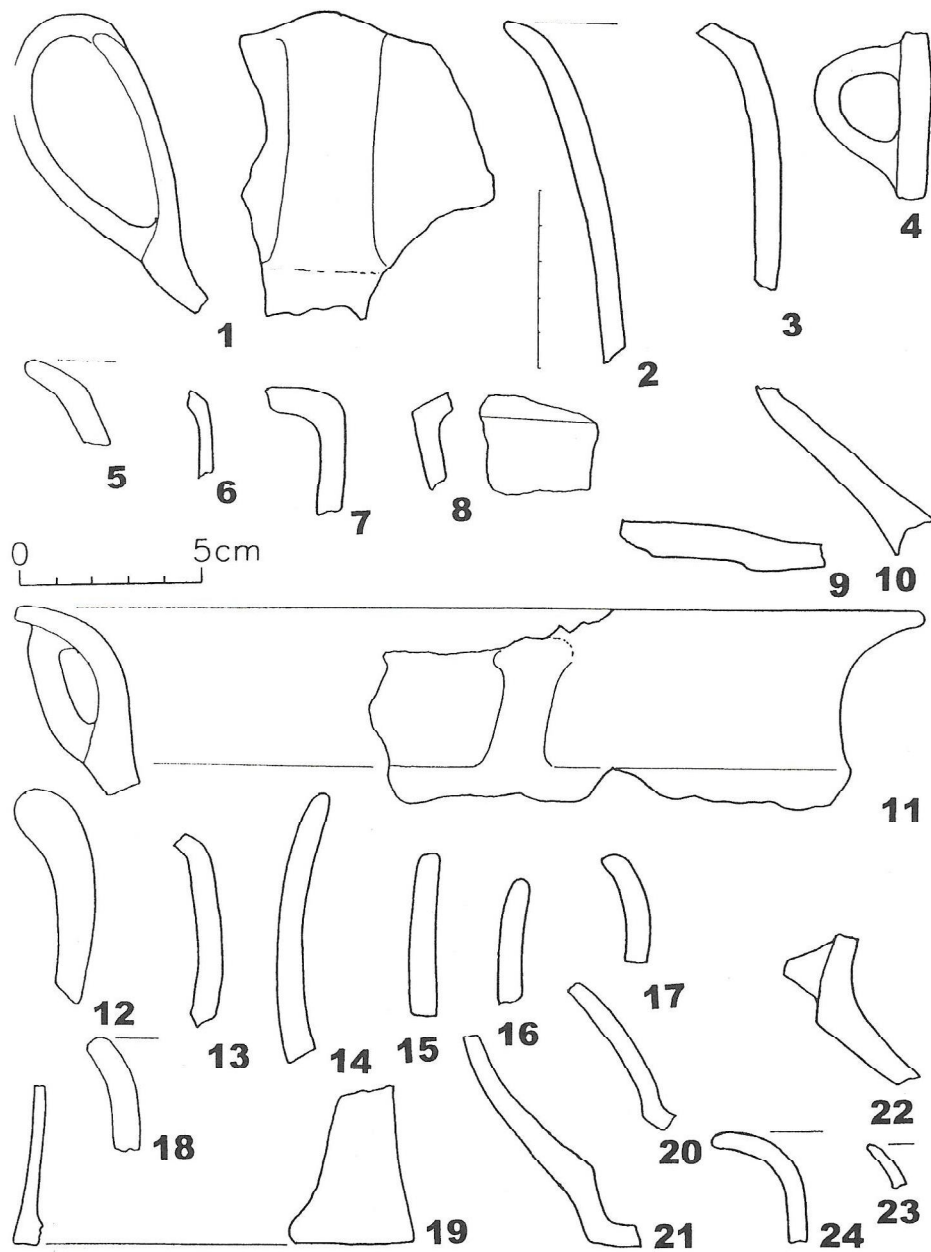
Obr. 14 Bratislava-Rusovce. 1–8, objekt č. 200, 9–24, objekt č. 396

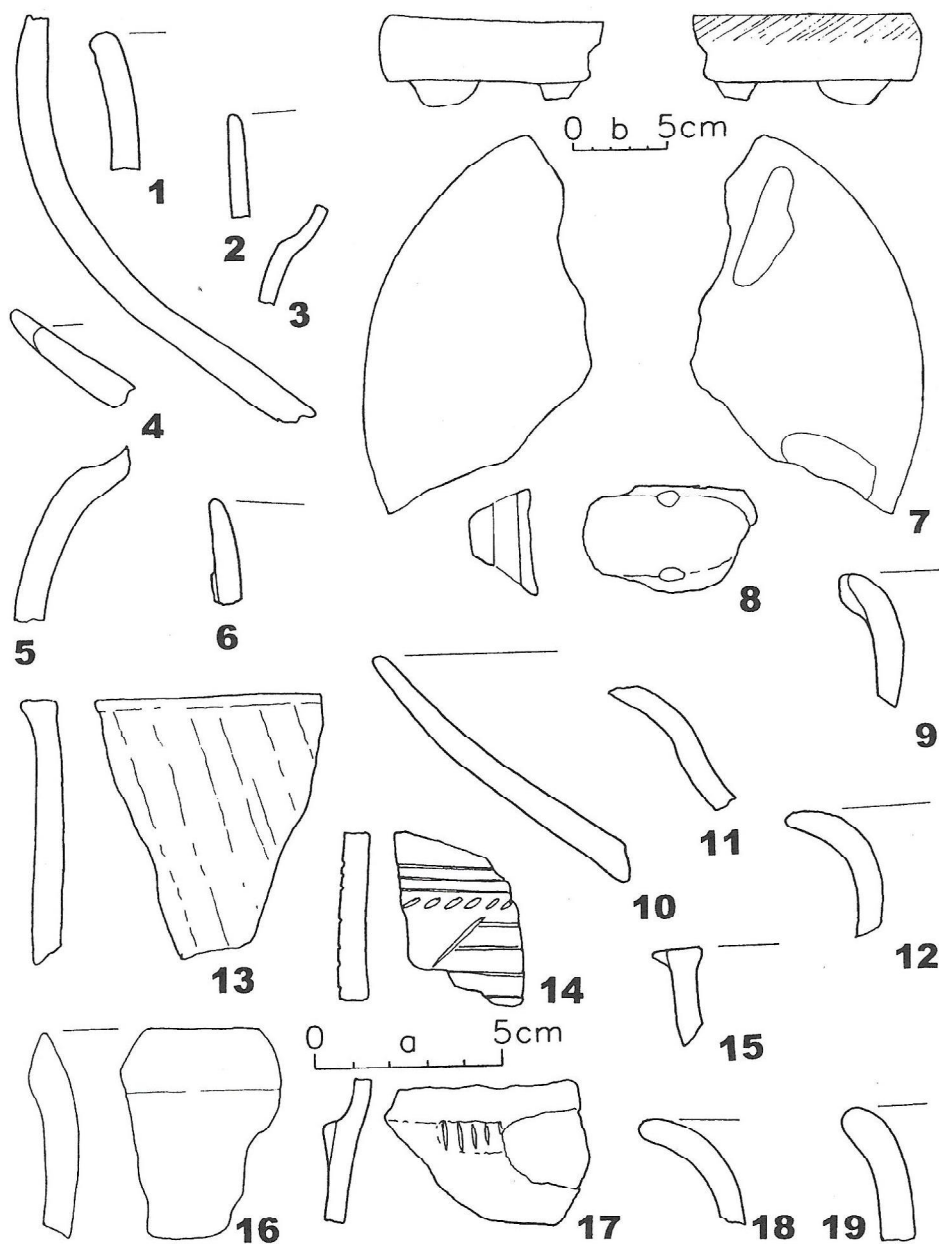
Obr. 15 Bratislava-Rusovce. 1-3, objekt č. 370, 4-15, objekt č. 371. mierka a: 1, 3-9, 11-15, mierka b: 2, 10

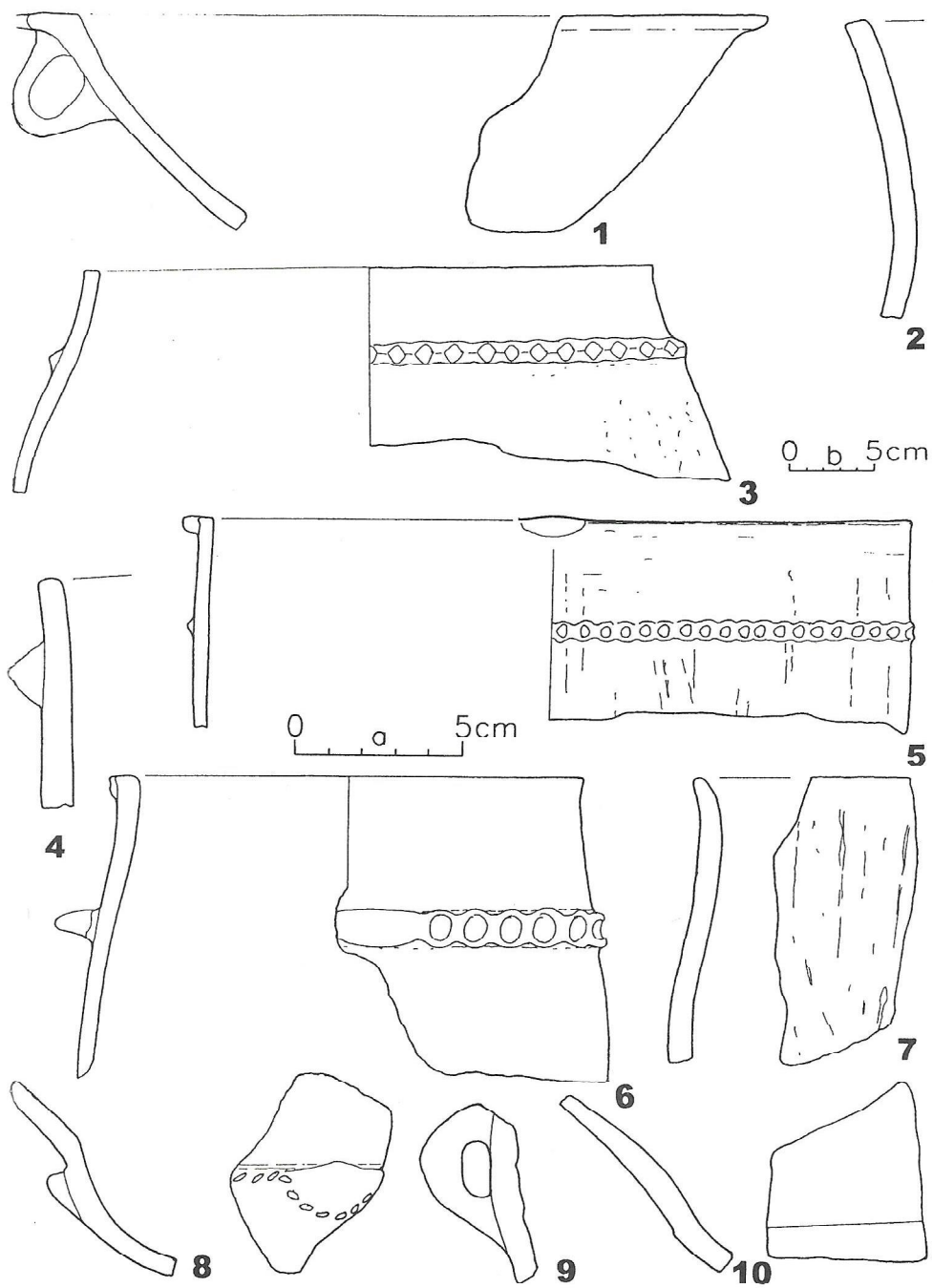
Obr. 16 Bratislava-Rusovce. 1-8, objekt č. 469

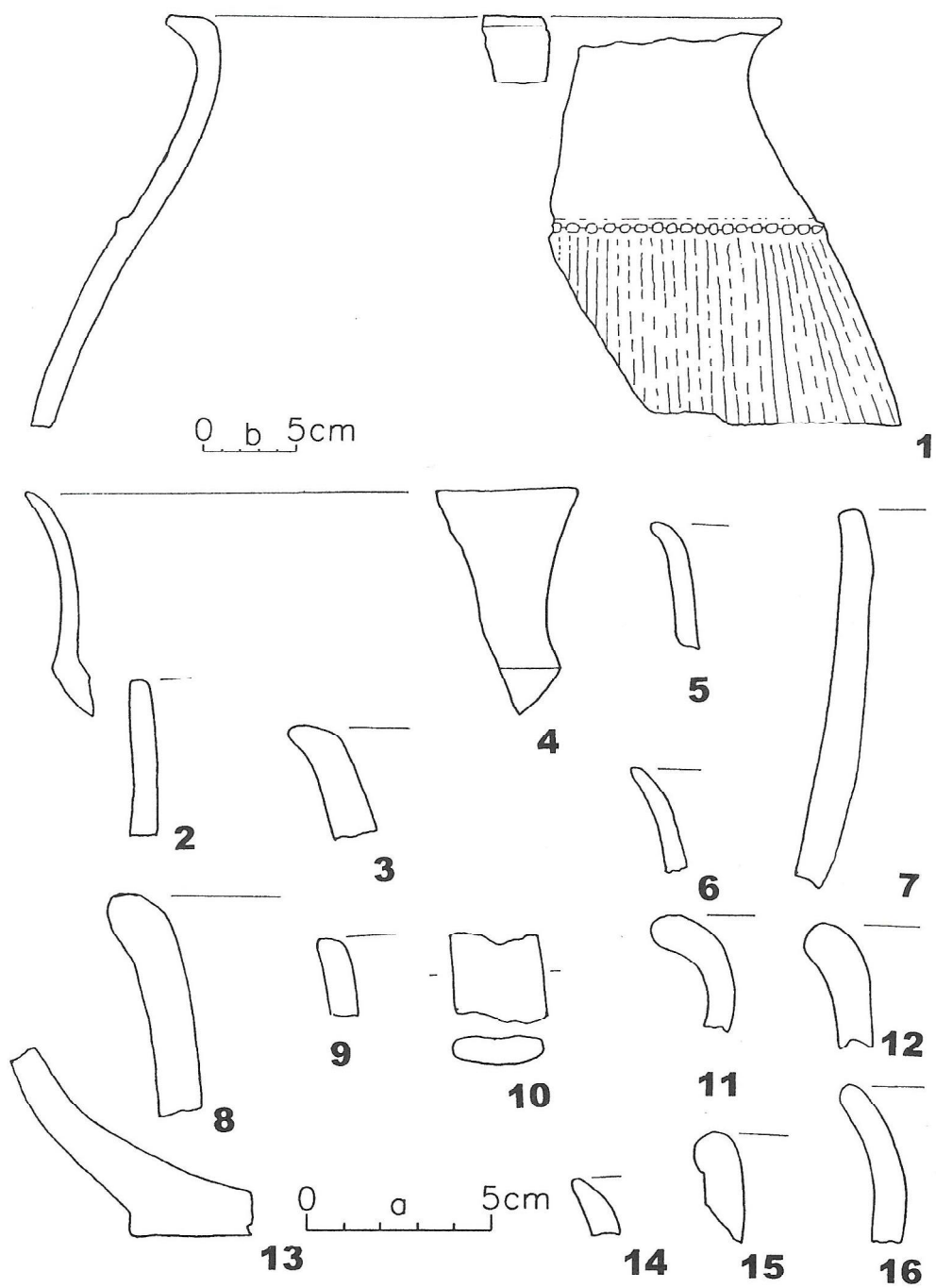
Obr. 17 Bratislava-Rusovce. 1-8, 10 objekt č.479a, 9, 11-17 objekt 482-483, 18-19 objekt 474, 20-24 objekt 487

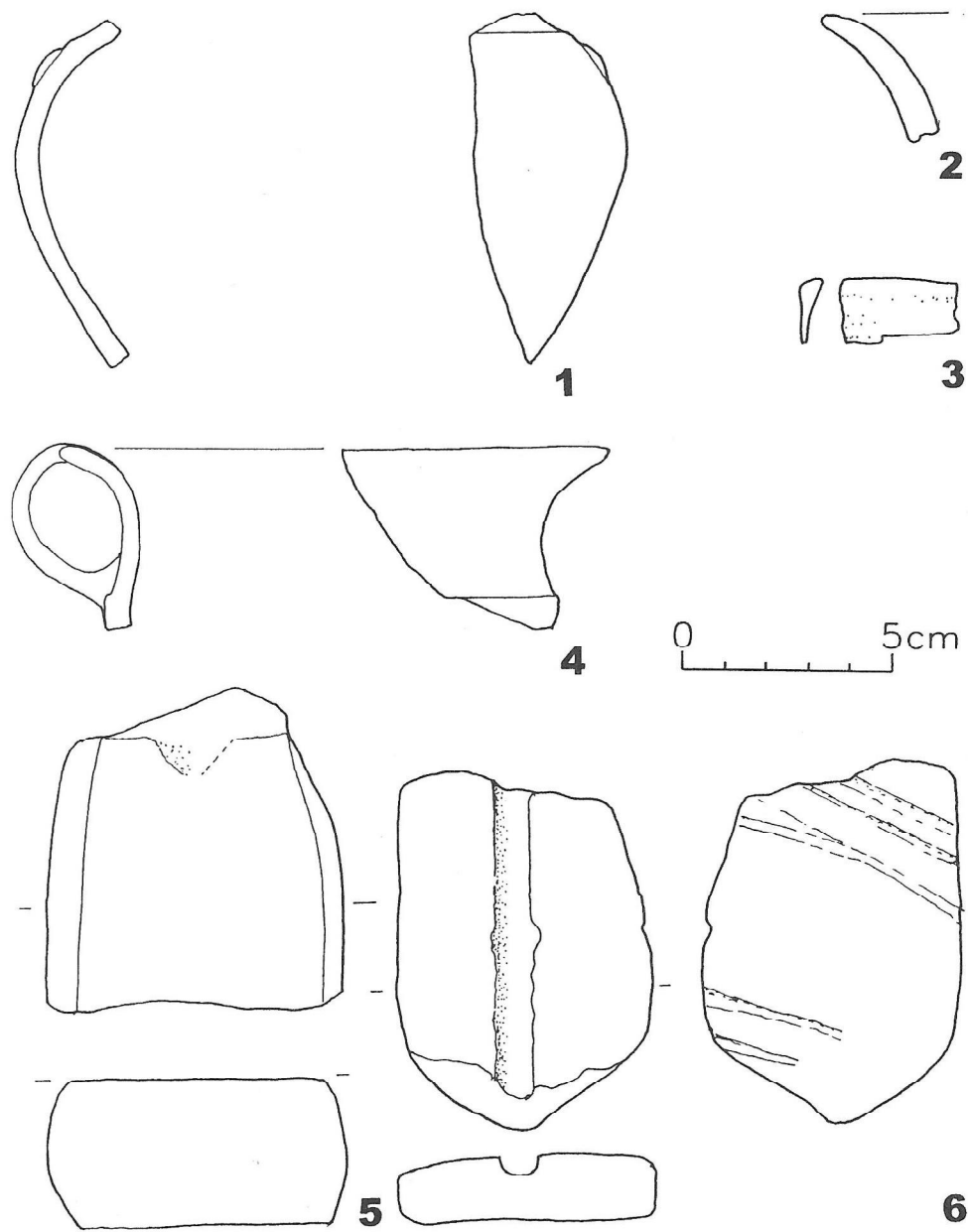
Obr. 18 Bratislava-Rusovce. 1-5 objekt č. 488, 7-8 objekt 496, 6, 9-19 objekt 534, mierka a: 1-6, mierka b: 7

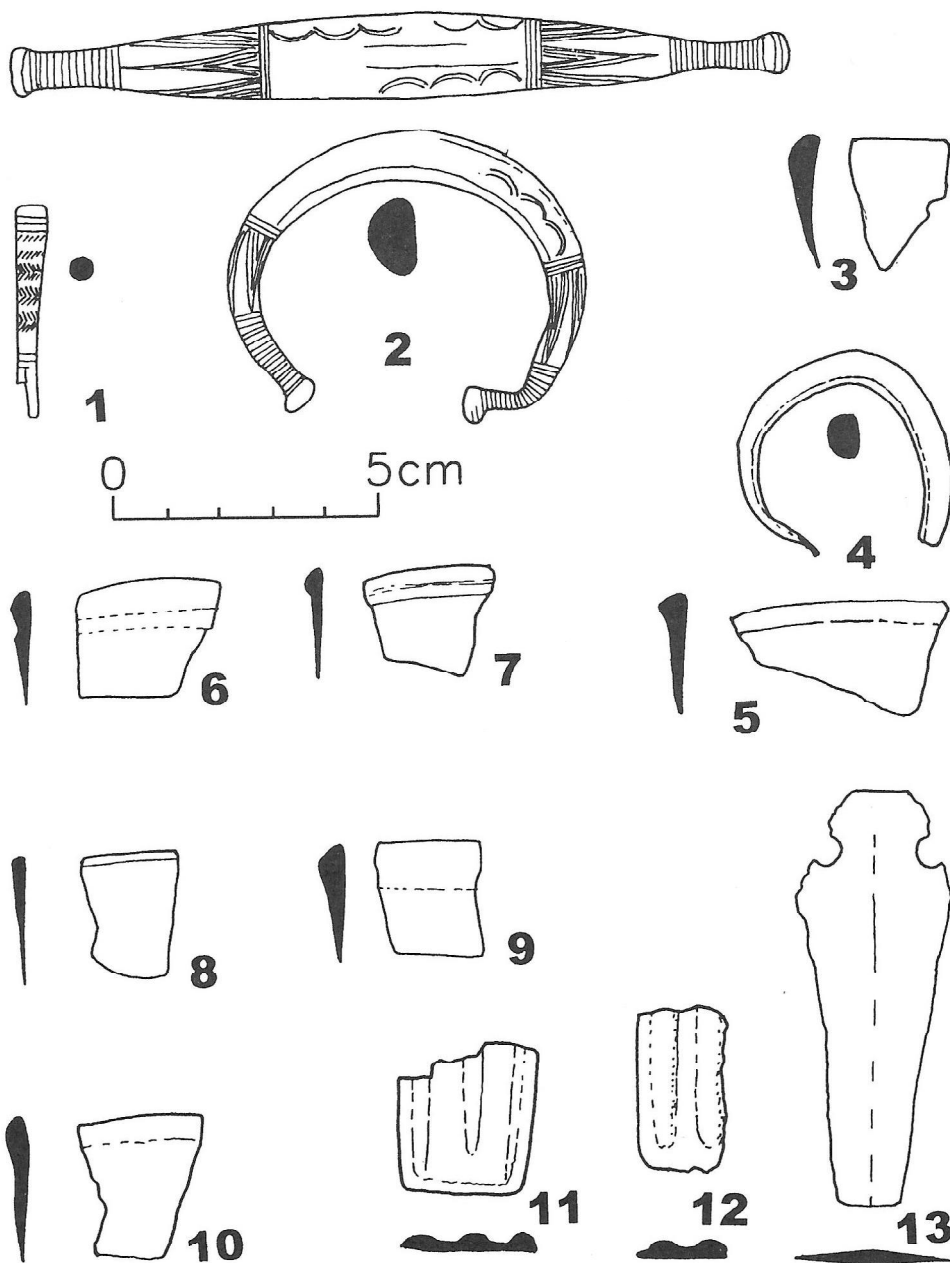
Obr. 19 Bratislava-Rusovce. 1–10 objekt č. 534, mierka a: 2, 4, 7–10, mierka b: 1, 3, 5–6

Obr. 20 Bratislava-Rusovce. 1-7 objekt „v strede plochy“, 8,13 kolová jama č. 103, 9-10 kolová jama č. 387, 11 kolová jama č. 344, 12 kolová jama č. 475a, 14 kolová jama č. 387a, 15-16 kolová jama č.491, mierka a: 1, mierka b: 2-16

Obr. 21 Bratislava-Rusovce. 1,4 kolová jama č. 326, 2 kolová jama č. 46, 3, 5-6 zber

Obr. 22 Zberové nálezy z oblasti Bratislavy-Jaroviec a Rusoviec. 1-3 poloha E, 4-5 poloha A, 6-11 poloha F, 12-13 poloha D

presahovalo preskúmanú plochu. Skupinu 11, úplne a čiastočne preskúmaných pôdorysov domov, môžeme charakterizovať ako časť rozptýlenej osady stavanej síc podľa určitých pravidiel, avšak iste nie podľa plánu. V odkrytej časti sídliska sa nedá rozpoznať náznak členenia na centrum alebo perifériu.

Na Slovensku je počtom identifikovaných pôdorysov obydlí porovnateľná len sídlisková časť hradiska v Zemianskom Podhradí. Rozmery desiatich domov lužickej kultúry zo stredného stupňa popolnicových polí sú blízke nálezom z Rusoviec, avšak ich rozmiestnenie v skupinách, tesne vedľa seba s náznakmi uličiek (Veliáčik – Romsauer 1998, 225, obr. 7) dokladá úplne odlišný princíp usporiadania zástavby. V zahraničí boli preskúmané viaceré rozsiahle sídliská zo záveru strednej i z počiatku mladšej doby bronzovej, odborne vyhodnotené areály s identifikovanými pôdorysmi domov sú však medzi nimi výnimkou.

Na najrozsiahlejšom odkrytom sídlisku stredodunajských popolnicových polí v Lovčičkách na Morave patrí väčšina zo 48 pôdorysov domov nositeľom velatickej kultúry, len u niektorých, konštrukčne odlišných nie je vylúčené datovanie do eneolitu a staršej doby bronzovej. Skupiny domov rôznej konštrukcie a rozmerov sú rozmiestnené okolo voľného kruhového priestranstva s priemerom asi 60 m (Říhový 1982, 5). V Sasko-Anhaltskom Zedau sa na ploche 35 000 m² identifikovalo 78 pôdorysov domov, z ktorých 28 má šesťkrovú konštrukciu. Usporiadanie sídliska v Zedau sa blíži situácii odkrytej v Bratislave-Rusovciach, tak jednotnou orientáciou domov, ako aj odstupmi medzi nimi (Horst 1985, 58, Abb. 38).

Zo súhrnných prác o obydlíach, sídliskách a sídliskových systémoch doby bronzovej (Pare 1996, 223, Harding 2000, 22) vyplýva, že základným znakom ich usporiadania je variabilita. V priebehu viac ako tisíc rokov trvajúcej periódy nájdeme v strednej Európe rôzne typy domov a ich zoskupení: koncentrované i rozptýlené, opevnené aj otvorené, stavané podľa plánu i bez neho. Dôvody pre konkrétne usporiadanie jednotlivých osád sú témou interpretačných hypotéz: hľadajú sa v morfológii terénu, v prevládajúcom spôsobe hospodárstva, ako aj v organizácii a štruktúre usporiadania sídliacej komunity.

LITERATÚRA

- BAZOVSKÝ 1998 – I. Bazovský: Prieskum v Bratislave-Jarovciach. AVANS za r. 1996, s. 25.
BAZOVSKÝ 2000a – I. Bazovský: Záchrané výskumy v Bratislave-Rusovciach. AVANS za r. 1998, s. 30.
BAZOVSKÝ 2000b – I. Bazovský: Sídlisko z obdobia sťahovania národov v Bratislave-Rusovciach. Zborník SNM 94, Archeológia 10, s. 91–102.
BAZOVSKÝ – BARTÍK 2000 – I. Bazovský – J. Bartík: Záchrané výskumy v Bratislave-Rusovciach. AVANS za r. 1999, s. 22–23.
BENEŠ 1987 – J. Beneš: Das knovizer Gehöft in Liptice. In: Die Urnenfelderkulturen Mitteleuropas. Praha, s. 231–235.
BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1991 – Z. Benkovsky-Pivovarová: Das mittelbronzezeitliche Gräberfeld von Pitten in Niederösterreich. Mitt Präh. Komm.Österr. Akad.24.
DUŠEK 1960 – M. Dušek: Patince, das Gräberfeld der nordpannonischen Kultur. In: Gräberfelder aus der älteren Bronzezeit in der Slowakei. Bratislava.
FURMÁNEK – VELIÁČIK – VLADÁR 1999 – V. Furmánek – L. Veliáčik – J. Vladár: Die Bronzezeit im slowakischen Raum. Rahden/Westf.
HARDING 2000 – A-F. Harding: European societies in the Bronze Age. Cambridge.
HELGERT 1995 – H. Helgert: Grabfunde der Čaka-Kultur (Bz D/Ha A1 – Übergangsperiode) aus Zurndorf, p.B. Neusiedl am See, Burgenland. Ein Beitrag zur weiblichen Totentracht. Arch.A. 79, s. 197–248.
HORST 1985 – F. Horst: Zedau. Eine jungbronze- und eisenzeitliche Siedlung in der Altmark. Berlin.

- ILON 1999 – G. Ilon: A Bronzkori halomsíros kultúra temetkezései Nagydém-Középrépusztán és a Hegykői edénydepot. *Savaria* 24, s. 239–276.
- KALICZ 1982 – N. Kalicz: Die terminologischen Probleme der Kupfer – und Bronzezeit in Ungarn. In: *Atti X. Symp. Int. Etá Bronzo in Europa. Verona*, s. 117–137.
- KEMENCZEI 1990 – T. Kemenczei: Der ungarische Donauraum und seine Beziehungen am Ende der Hügelgräberbronzezeit. In: *Beiträge zur mitteleuropäischen Bronzezeit. Berlin – Nitra*, s. 207–228.
- MAYER 1995 – Ch. Mayer: Kitsee. *FÖ* 34, s. 643, 652.
- MITHAY – BOTTYÁN 1940 – S. Mithay – Á. Bottyán: Első koroncói ásatás a Bábótán. *Györi Szemle* 16, s. 3–12.
- OHRENBERGER 1953 – A. Ohrenberger: Das bronzezeitliche Grab von Zurndorf, Burgenland. In: F. Holste, *Die bronzezeitlichen Vollgriffschwerter Bayerns. München*, s. 37–39.
- PARE 1996 – Ch. Pare: Settelement systems and social organization in Bronze Age Central Europe. In: *The Bronze Age in Europe and the Mediterranean. Forli*, s. 223–232.
- PATEK 1968 – E. Patek: Die Urnenfelderkultur in Transdanubien, Budapest.
- PICHLEROVÁ 2001 – M. Pichlerová: Najstaršie osídlenie dunajského brodu v Bratislave-Rusovciach. *Zborník Mestského múzea BRATISLAVA* 13, s. 27–44.
- ŘÍHOVSKÝ 1982 – J. Říhovský: Hospodářský a společenský život velatické osady v Lovčičkách. *Pam. arch.* 73, s. 5–56.
- SCHMIDTOVÁ – BAXA – PAULÍK 2000 – J. Schmidtová – P. Baxa – J. Paulík: Der Bronzehortfund aus Bratislava-Rusovce. *Anodos* 2, s. 277–294.
- STUHLÍK 1992 – S. Stuchlík: Die Věteřov-Gruppe und die Entstehung der Hügelgräberkultur in Mähren. *PZ* 67, s. 15–42.
- TIHELKA 1960 – K. Tihelka: Moravský věteřovský typ. *Pam.arch.* 51, s. 27–135.
- TOČÍK 1964 – A. Točík: Opevnená poloha z doby bronzovej vo Veselom. Bratislava.
- VELIAČIK – ROMSAUER 1998 – L. Veliačik – P. Romsauer: Výsledky výskumu hradiska lužickej kultúry v Zemianskom Podhradí (Predbežná správa). *SIA* 46, s. 225–251.

EINE MITTELBRONZEZEITLICHE SIEDLUNG IN BRATISLAVA–RUSOVCE

JURAJ BARTÍK

Die Gemeinde Rusovce bildet ebenso wie Petržalka, Jarovce und Čunovo einen Stadtteil von Bratislava, der von der restlichen Westslowakei durch den Donau-Fluß abgetrennt ist. Gegenwärtig registrieren wir im transdanubischen Teil von Bratislava 6 Lagen mit Funden aus der Mittel- und Jungbronzezeit. Aus einer von denen (Abb. 1: C) stammt ein Hortfund von Bronzegegenständen von der Stufenwende BD–HA1 (Schmidtová – Baxa – Paulík 2002, 277), aus den anderen (Abb. 1: A, D–F) Bronzen und undeutliche Keramik (Abb. 22). Drei Gruppen von Fundorten befinden sich auf einer länglichen Anhöhe, von heutigem Donau-Flußlauf durch ein 1,5–2,5 km breites, temporales Überschwemmungsgebiet abgetrennt.

Im Jahre 1998 hat in Rusovce (Abb. 1: B) der Aufbau von Familienhäusern begonnen. Der Rand der erwähnten Anhöhe war während der Bronzezeit von einem Donau-Flußarm

umströmt, der den Aurand bildete (Abb.2). Im Rahmen einer archäologischen Forschung des Slowakischen Nationalmuseums-Archäologischen Museums in Bratislava erfaßte man auf der untersuchten Fläche (beinahe 7000 m²) Besiedlung aus der Bronzezeit, Latènezeit, der römischen Kaiserzeit, Völkerwanderungszeit und aus dem Mittelalter (Abb. 3). In unserem Beitrag liefern wir die Information über die bronzezeitliche Besiedlung der Fundstelle.

Bei mechanischer Säuberung kamen vereinzelte keramische Gefäßscherben, Fragment einer Bronzesichel und zwei Steinartefakte (Abb. 20: 1–7; 21: 3,5–6) zutage. Die eingetieften Objekte konnte man erst auf dem hellen Sanduntergrund identifizieren. Hinsichtlich deren Datierung erscheint es wichtig, daß sich diejenigen aus der Bronzezeit von den jüngeren durch eine hellbraune Füllung unterschieden haben. Die bronzezeitlichen Objekte und Funde aus der Schicht waren auf der ganzen Untersuchungsfläche verstreut, jedoch, mit einer Konzentration im höchsten Teil (Abb. 4).

Siedlungsgruben

Aufgrund der Ausmaße, Mündungsform, Tiefe und des Querschnitts kann man sie in zwei Gruppen teilen:

- 5 Gruben mit kreisförmigem Grundriß und einer Tiefe von 0,5–0,8 m (Abb. 9: 95, 108a, 371, 469) haben einen Umfang von 0,7–2,4 m³. Ähnliche Gruben werden gewöhnlich für Getreidespeicher gehalten.
- Die restlichen 35 Siedlungsgruben besitzen eine größere Mündung und kleinere Tiefe (Abb. 9: 487, 479a, 488, 370; 10: 175a, 200, 396, 474, 496, 482–3). Wir nehmen an, sie dienten ursprünglich zum Lehmabbau.

Wie die Schichtung und Funde aus der Füllung bezeugen, dienten die Gruben von beiden Gruppen sekundär als Abfallabladen.

Pfostengruben

Die meisten von 230 Objekten besitzen eine kreisförmige oder ovale Mündung und schüsselförmigen Querschnitt. In den bronzezeitlichen Pfostengruben konnte man weder eine Schichtung, noch irgendwelche Spuren von Holzpfosten feststellen. Sie waren zu 10–35 cm in den Untergrund eingetieft, aber hinsichtlich der Mächtigkeit von Ackerkrume und Unterboden nehmen wir an, daß sie ursprünglich um 35–40 cm tiefer sein mußten. Die Holzpfosten waren in den Gruben versenkt und mit Lehm fixiert, ohne Verwendung von Stein, also nicht eingerammt.

Konzentrationen von Pfostengruben – Hausgrundrisse

Unter den Systemen von parallel orientierten Reihen von Pfostengruben kann man mehr oder weniger zuverlässig 11 Grundrisse von Oberflächenbauten und deren Teilen identifizieren, die wir in drei Gruppen teilen:

- Durch eine einheitliche Orientierung in der Richtung NW-SO unterscheidet sich die Gruppe von sieben konstruktiv identischen Anhäufungen (Abb. 6: A–F; 8: I).
- Drei weitere Grundrisse (Abb. 7: G–H; 8: J) besitzen eine andere Orientierung. Die Bauten in angeführten Gruppen weichen voneinander auch durch die Zahl der Pfostengruben in den Reihen ab.
- Zu keiner der obengenannten Gruppen gehören drei beinahe parallele Linien von Pfostengruben im Südteil der abgedeckten Fläche (Abb. 8: K). Ihre außergewöhnliche Dichte

und Überlappung (einige Gruben sind verdoppelt) ist unserer Meinung nach die Folge einer umfassenden Reparatur oder Wiederaufbauung von neuer Hütte an Stelle einer älteren, untergegangenen. Die gleiche Erklärung betrifft auch die ungewöhnlichen Pfostengruben des Baus C.

Beim Versuch einer Rekonstruktion der Hausgrundrisse anhand der abgedeckten Grubensysteme dürfen wir nicht vergessen, daß infolge der Mehrfachbesiedlung und bis heute verlaufenden landwirtschaftlichen Nutzung die seicht eingetieften Gruben verloren gingen. Die Hausgrundrisse bestehend aus zwei Reihen von Pfostengruben geben keinen Hinweis auf die Überdachungsweise. Am meisten sind Hütten vertreten, deren zwei Wände durch Dreierreihen von Pfostengruben gebildet sind. Derartige Bauten finden wir an vielen jungbronzezeitlichen Fundorten, sie erscheinen auch in der mährischen Siedlung in Lovčický und in der etwa zeitgleichen Siedlung Zedau in Sachsen-Anhalt überwiegen sie mit 28 Exemplaren (Říhový 1982, 13; Horst 1985, 45). Einen anderen Charakter hat die Konzentration von Pfostengruben K im Südteil der abgedeckten Fläche in Bratislava-Rusovce (Abb. 8: K). Es scheint, daß der größere Bau aus zwei Pfostenreihen von Stützwänden bestand und einer dritten dazwischen, die den Dachfirst trug. Die Rekonstruktion wird jedoch infolge der zu großen Zahl an Pfostengruben verunklart, als auch wegen der Vernichtung vom Nordwestteil des Grundrisses durch ein eingetieftes Objekt aus der Latènezeit.

Die Linien von Pfostengruben umgrenzen die rechteckigen Räume mit einer Fläche von 9 m² (Abb. 6: A, F) bis 16,5 m² (Abb. 6: D). Die einräumigen Häuser von angeführten Ausmaßen reichten für den Schutz gegen Unwetter und Kälte, für den Nachtschlaf und vielleicht auch für einige räumlich anspruchslose Handwerksaktivitäten. Da die Bauten unter dem Niveau von jemaligen Fußböden erfaßt wurden, haben wir keine Erkenntnisse von deren Inneneinrichtung.

Funde

Hinsichtlich der Größe der abgedeckten Fläche und Zahl der untersuchten Siedlungsobjekte stammen aus der Fundstelle nur wenige bronzezeitliche Funde. Außer dem Fragment einer Bronzesichel (Abb. 21: 3) bestehen sie aus Keramik, Lehmewurfstücken, Tierknochen und Steinartefakten.

Zeiteinsetzung der Siedlung

Wegen der ausbleibenden Metallartefakte muß sich die Zeiteinsetzung der Besiedlung von Bratislava-Rusovce auf Fundkomplexe von keramischen Gefäßen und Fragmenten stützen. Jedoch, nur ein Teil davon erlaubt eine genauere Datierung als die Bronzezeit oder Vorzeit.

Eine große Amphora mit Hals abgesetzt vom gedrängten Körper aus dem Objekt Nr. 370 (Abb. 15: 2) weist typische Züge der Keramik der ausgehenden Altbronzezeit auf.

Die Scherben verziert mit Kornstich (Abb. 18: 14; 19: 8), als auch weitere keramische Formen aus der Siedlungsgrube Nr. 534 sind für die Hügelgräberkulturen charakteristisch. Eine ähnliche Zeitstellung besitzt der Inhalt von den Gruben Nr. 18 (Abb. 11), 95 (Abb. 12), 108a (Abb. 13: 1–4, 10) und 396 (Abb. 14: 9–24). In den Gruben Nr. 175a, 200, 371a und 479a sind Gefäße und Zierelemente der Hügelgräberkulturen (Abb. 13: 7) sowie der Urnenfelder (Abb. 13: 8; 14: 1–2; 15: 10; 17: 3, 5, 8) vertreten. Einen jungbronzezeitlichen Charakter hat hier auch die graphitierte Oberfläche eines Teiles der dünnwandigen Keramik.

Die keramischen Komplexe aus den Siedlungsgruben von Bratislava-Rusovce erlauben nur rahmenhafte chronologische Schlüsse. Der älteste Siedlungsbeleg am diesen Fundort ist die Siedlungsgrube Nr. 370 mit einer Amphora, die wahrscheinlich ans Ende der Altbronzezeit gehört. Bezüglich der Datierung mehrerer Kulturgruben in die Mittelbronzezeit und an die Wende der Mittel- und Jungbronzezeit vermuten wir eine ununterbrochene Besiedlung der Fundstelle während der jüngeren und späten Stufe der Hügelgräberkultur bis zum Anfang der Urnenfelder. Keramische Formen und Zierelemente charakteristisch für die Čaka Kultur kommen unter den Grabungsfunden nicht vor.

Die Datierung von Grundrissen einzelner Häuser geht vor allem von den Funden aus den Pfostengruben aus. In 39 von insgesamt 86 Pfostengruben gehörig zu 11 Bauten wurden keramische Scherben und Lehmewurfstücke gefunden. Obwohl die Gruben mit Funden in keinem der identifizierten Grundrisse fehlen, nur einen Teil der daraus stammenden Keramikfragmente kann man rahmenhaft in die Bronzezeit einsetzen (Abb. 20: 8–16; 21: 2). Die restlichen Kleinfragmente gehören einer nicht näher datierbaren vorzeitlichen Keramik an. Eine Ausnahme bildet die Pfostengrube Nr. 326 im Bau G, aus der Schalen- und Amphorenscherben (Abb. 21: 1, 4) stammen. Für die Datierung der Grundrisse von allen Pfostenbauten in die Bronzezeit erscheint auch die Absenz an Funden aus jüngeren Zeitabschnitten in den Füllungen der Pfostengruben nicht weniger wichtig.

Anordnung von Häusern und Siedlungsgruben

Zwei Hütten von Bratislava-Rusovce wurden in solch kleinem Abstand erbaut, daß deren Nordwände eine gerade Linie bilden (Abb. 8: I–J). Die Hausgruppen – Gehöfte – stellen seit der älteren Eisenzeit einen standarden Bestandteil der Siedlungen dar. Da ihre Frühformen bereits eher erschienen – in den Knovíz und Velaticer Kulturen (Beneš 1987, 231; Říhový 1982, 38) – wirkt die Anordnung von zwei Hütten in ein Gehöft nicht überraschend.

Aufgrund der Orientation unterscheiden wir in Bratislava-Rusovce zwei Gruppen von Bauten:

- Acht Hütten (A–F, I, K) besitzen die gleiche Orientation und mit einer Ausnahme (K) auch ähnliche Ausmaße und Konstruktion (Abb. 4–5). Obwohl bei den verstreuten Häusern nicht gerecht ist über eine planmäßige Bebauung zu sprechen und die Datierung erlaubt auch keine zuverlässige Äußerung über die Gleichzeitigkeit oder Nachfolge, man kann nicht abstreiten, daß die Erbauer gewisse Regeln eingehalten hatten, wenigstens den Abstand (7–20 m) und eine einheitliche Orientation gegenüber den Himmelsrichtungen. Der Grund für die Einhaltung des Abstandes war nicht nur der Schutz gegen Feuer, sondern auch die Raumgewinnung zwischen den Bauten. Denn vor allem dort, und nicht innerhalb der kleinen Häuser verlief das Alltagsleben der Dorfbewohner. Für die Getreideproduktion war er nicht ausreichend und diente eher zum Anbau von zusätzlichen Nutzpflanzen, für die Gehege der Wirtschaftstiere und die Handwerkproduktion. Auf eine wohlüberlegte Raumgliederung zwischen den Häusern deuten auch drei Anhäufungen von Siedlungs- und Lehmgruben hin, die sich zwischen den Bauten A–B, B–C–G, sowie östlich des Baus J (Abb. 4–5) befinden.
- Drei restliche Häuser (G–H, J) sind anders orientiert und halten die Abstandsregel nicht ein. Jedoch, auch in diesem Fall kam es zu keiner Störung durch andere Häuser (Abb. 4–5). Während das Objekt J mit dem um 90 Grad gedrehten Bau I eine Siedlungseinheit bildete, ist die Erfassung einer Beziehung der Bauten G–H zu den restlichen, anders orientier-

ten problematisch. In Erwägung kommt eine abweichende, vielleicht wirtschaftliche Funktion, aber auch die Zeitfolge. Die letztere können wir bei allen Häusern in Bratislava-Rusovce nicht ausschließen, schon wegen der Datierung von Keramik aus der Siedlung (Abschluß der Alt-, Ende der Mittel- bis Anfang der Jungbronzezeit), als auch der Reparatur, resp. Wiederaufbau von zwei Bauten (Abb. 6: C; 8: K). Im Raum zwischen den Häusern entdeckte man Pfostengruben und deren Systeme, die zu ihnen nicht gehören. Sie müssen nicht unbedingt ein Teil von anderen unidentifizierten, aber auch einfachen Wirtschaftsobjekten (Aufstallung von Tieren, provisorische Schutzdächer, Oberflächenpeicher), Zäunen u.ä. (Abb. 4–5) sein.

Die Untersuchung von bronzezeitlichen Siedlungen gehört in der Slowakei seit der 50-er Jahren des vorigen Jahrhunderts zu den Prioritäten der archäologischen Forschung, sie orientierte sich jedoch auf die befestigten Ansiedlungen der Altbronzezeit. Das Erkennen der Dorfstruktur von den Trägern der Hügelgräberkulturen und der mitteldanubischen Urnenfelder ist wegen dem Mangel an festgestellten Hausgrundrissen minimal. Die Gruppe von 11 vollständig oder teilweise untersuchten Hausgrundrissen können wir als einen Teil der zerstreuten Ansiedlung charakterisieren, erbaut zwar nach gewissen Regeln, doch sicher nicht nach Plan. Im abgedeckten Teil der Siedlung kann man keine Anzeichen von einer Gliederung in Zentrum oder Peripherie erkennen.

Aus den synthetischen Arbeiten über die Wohnbauten, Siedlungen und Siedlungssysteme der Bronzezeit (Pare 1996, 223; Harding 2000, 22) geht hervor, daß das Hauptmerkmal ihrer Anordnung die Variabilität ist. Im Laufe von der mehr als 1000 Jahre dauernden Periode finden wir in Europa verschiedene Typen von Häusern und deren Gruppierungen: konzentriert und verstreut, befestigt und offen, gebaut nach oder auch ohne Plan. Die Gründe für den konkreten Aufbau einzelner Siedlungen bilden das Thema von Interpretationshypothesen: sie werden in der Geländemorphologie, der dominanten Wirtschaftsart, sowie in der Organisation und Struktur der Gestaltung von Siedlungsgemeinschaften gesucht.